

TÉVÚTON AZ EURÓPAI ZENEI KÖZÖS JOGKEZELÉS

1. Bevezető: a mélyreható változások

1.1. A szerzői jog intézménye 2009-ben 300 éves.¹ Minden gazdaságilag fejlett országban² bizonyította, hogy egyaránt hasznos a társadalomnak és a művészetnek. A szerzői jog mint a befektetéseket is védő keretszabályozás világszerte jelentős tényező a nemzeti össztermék létrehozatalában és a munkaerőpiacon.³ A szerző és főleg az előadóművész társadalmi státusza a XIX. század óta és különösen az elektronikus média uralkodóvá válásával folyamatosan növekszik. A nagyközönséghez korábban soha ennyi mű nem jutott el.⁴

A szerzői jog – a szabad vagy könnyített hozzáférés, a műélvezet belső szabályokkal való lehetővé tételével – a közművelődésnek is elősegítője, nem pedig akadály.⁵ A külföldiek szerzői jogai a Berni Uniók Egyezmény (a továbbiakban: BUE) és a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) szinte az egész világot átfedő tagsága révén elvileg a világ minden országában ugyanúgy érvényesülnek, mint a helyieké.

---

* Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület volt főigazgatója. Az itt kifejtettek személyes nézetei, nem feltétlenül egyeznek az Artisjus álláspontjával.

¹ Stuart Anna királynő 1709-es statútuma (Act of Anne C 19) tette először a könyvkiadó kizárólagos iparjogkorlási jogait a szerző kizárólagos alanyi jogává is.

² Olyan eltérő politikai és kulturális hagyományú országokban azonban, mint Kína és India, valamint az arab országokban a jogok védelmi szintje és főleg gyakorlati érvényesíthetősége egyelőre alacsonyabb. A korábbi időszak jogi protekcionizmusa az USA-ban a gyakorlatban még mindig érvényesül a külföldiek jogaira nézve (szomszédos jogok és közös jogkezelés sajátosságai, vendéglátó-ipari nyilvános előadási jogok nemzetközi kötelezettségbe ütközően alacsony szintje).

³ *Penyigey Krisztina, Munkácsi Péter: A szerzői jogi alapú ágazatok gazdasági súlya Magyarországon. Magyar Szabadalmi Hivatal, 2005.* 2005-ben a primer szerzői jogi ágazatok együttes hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez 3,96% volt Magyarországon, és itt foglalkoztatták a munkavállalók 4,15%-át. Ez nemzetközi összehasonlításban Magyarországot az európai uniós országok élmezőnyébe helyezte.

⁴ A zeneművek játszott, kiadott, használt és ilyenként dokumentált világrepertoárja mintegy 40 millió mű, évente 10%-kal növekszik (www.cisac.org). A magyarországi könyvforgalom évek óta növekszik, összértéke 2008-ban elérte a 67,7 Mrd Ft-ot. A külföldiek részesedése ebben már meghaladja a 30%-ot (www.mkke.hu).

⁵ Egy 2007-es amerikai tanulmány szerint a szabad felhasználás kivételeire épülő ipar termeli az USA GDP egy hatodát: <http://www.cciainet.org/artmanager/publish/news/First-Ever-Economic-Study-Calculates-Dollar-Value-of-shtml>; lásd továbbá az EU 2001-es Infosoc-irányelvének 21 kivételét vagy például az oktatási intézmények, könyvtárak kedvezményeit a magyar Sztj.-ben [34. § (2), (4), 35. § (4), (5), 38. § (5) bek., 39. §].

Ennek a ma még jól működő rendszernek a lebontása csak egy igen erős gazdasági csoport politikailag támogatott és a közvéleményt⁶ is hatásos marketingeszközökkel megdolgozó érdekérvényesítése eredményeképpen lehetséges, különösen, ha ez találkozik egyes kedvezményezettjei téves érdekelismerésével is. Fenyegető jelek mutatják, hogy ez Európában hamarosan bekövetkezik.

A szerzői jog világszere jó gyakorlati működésének – a filmekre és a számítógépi programokra vonatkozó egyenkénti, egyedi joggyakorlás mellett – a közös jogkezelés a legfontosabb része. A zenében, a zeneiparban a szerzői jogosultak számára ez sokkal fontosabb, mint az egyedi jogosítási tényállások. Az európai zenei közös jogkezelés most sorsfordulót él át.

1.2. Már a múlt század hetvenes éveiben megkezdődött annak a jogkezelő rendszernek az eróziója, amely a teljes zenei világrepertoár egy országon belüli egy kézből való jogosításával volt jellemezhető. Az oligopol helyzetben lévő öt-hat nagy nemzetközi hangfelvétel-kiadó néhány nagy nyugat-európai közös jogkezelőt arra készítetett, hogy azok egy-egy hangfelvétel-kiadó egész európai közösségi területre gyártott hangfelvétel-mennyiségét egymaguk jogosítsák. Az importáló országok közös jogkezelői tehát kiestek ebből a jogosítási üzletből még azokban az esetekben is, amikor a nemzeti szerzői jog szempontjából a helyi honoságú leányvállalat lett volna köteles engedélyt kérni/jogdíjat fizetni. Ez a többi közös jogkezelővel fennálló kölcsönös képviseleti szerződések és az ún. BIEM-IFPI-megállapodás (hangfelvételkiadás-jogosítási keretszerződés), valamint az európai versenyjogi szabályok kiterjesztő értelmezésével történt. A hangfelvétel-kiadók azt is elérték, hogy az általuk fizetett jogdíjból visszatérítést vagy mennyiségi rabattot kapjanak. Ezt a jogdíjsökkentést a zeneműkiadók a mai napig nem tudták teljesen felszámolni.⁷ A jogosítói helyzetért tehát megkezdődött a közös jogkezelők között az egyenlőtlen és a színpalak mögött folyó verseny, még ha csak egy kivételes, pontosan körülhatárolható területen is.

⁶ A 2008-as EU parlamenti választásokon mandátumot szerzett egy svéd párt (és majdnem ilyen sikeres volt egy német párt), amely nevében viseli a szerzői jogok tagadását, és programja is ez: a szellemi tulajdonvédelmi rendszerek megszüntetése. Példa a mögöttes erőkre: a szerzői jogi rendszer lebontását megkezdő ún. Creative Commons (internetes egyoldalú nyilatkozattal a szerző a jogait korlátozza) mozgalom kitalálója, fő propagálója, az amerikai Lessig professzor néhány év után annak a Google cégnek lett a jogtanácsosa, amely a szolgáltatásaiban a szerzői jogokat széles körben megsérti, figyelmen kívül hagyja (l. Google Book Search).

⁷ A kiadók képviseletük megvonásával fenyegetve azt legalább elérték, hogy a „központosító” közös jogkezelők szerződésben vállalják, hogy a gyártói visszafizetések csak a kezelési költségek terhére történnek, és a kezelésköltség-levonást bizonyos szinten tartják (ún. Cannes Agreements). Ez legalább közvetve megnehezíti a rabattok adását. Mindemellett a központosító (nagy nyugat-európai) közös jogkezelők még mindig nem hozzák nyilvánosságra az általuk teljesített gyártói visszafizetések mértékét, mert ez állítólag „üzleti titok”. Cannes-i megállapodásuk újratárgyalása most is folyik.

A zeneműkiadók évtizedünk közepétől kezdve tervezik egy hasonló „központi jogosítás” bevezetését az online zenefelhasználásokra, de most már a saját kezükbe véve az irányítást. A nagy nemzetközi zeneműkiadók (a négy „major”-nek van kiadói szerződése a világrepertoár legalább 70%-ára) meghirdették, hogy Európában a 27-30 (országoként egy) közös jogkezelő helyett elegendő lenne három-négy, egymással a képviseleti jogért versengő ilyen szervezet. Erre irányuló lépéseiket 2006-tól az Európai Bizottság szabályalkotási és eseti döntési politikájától támogatva tették.

A nemzetközi zeneműkiadók többsége ezért 2007–2008-ban az online felhasználás tekintetében központilag visszavonta⁸ a többszörözési (ún. mechanikai) jogok közös jogkezelési képviseleti jogát a közös jogkezelőktől az angolszász országokban kiadott zenei repertoárjára, és azt – külön kialakított, új feltételekkel – egy-egy nyugat-európai közös jogkezelőre bízta, de most már páneurópai területi hatállyal.⁹

1.3. Az európai közös jogkezelők a „major” zeneműkiadók akcióival párhuzamosan 2008 – 2009-ben még egy kényszerbe ütköztek. Az Európai Bizottság 2008-ban versenyjogi döntésében – az online, a műholdas és az egyidejű továbbközvetítés körében – a belső piaci szabad szolgáltatásnyújtás alapelveibe ütközőnek nyilvánította a közös jogkezelés elmúlt száz évben kialakult rendszerét.¹⁰ A döntés rendelkező részének engedve az európai közös jogkezelő társaságok újratárgyalták a három említett felhasználási területre vonatkozó képviseleti szerződéseiket – immár a kölcsönös bizalmatlanság jegyében. Új képviseleti rendszer született, de a 288 új szerződés tartalma a versenyjogi tilalmak miatt egészében nem ismerhető.

A továbbiakban felidézünk, milyen jogi és gazdasági környezetben történik mindez, és megkeressük, hogy az események mélyén milyen okok rejtőznek. Felbecsüljük, hogy milyen rövid távú következményekkel lehet számolni, és hogy mi lehet a végkifejlet, az európai zenei vagyoni jogok sorsa. Ehhez szükséges az eddig jól működő rendszer lényegi vonásainak viszonylag részletes ismertetése is.

⁸ E visszavonások érvényessége, időbeli hatálya országonként és közös jogkezelőként eltérő megítélés alá eshet, egyrészt attól függően, hogy a képviseleti jogokat az illető közös jogkezelő a vállalatközponttól kapta-e, vagy az alkiadó-leányvállalat tagsági megbízásával, és hogy a visszavonás/kilépés alaki, időbeli feltételei mit követelnek meg. Magyarországon I. 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szjt.) 91. § (2) bek. Másrészt kérdéses lehet az online mechanikai/többszörözési jogok és így képviseletük elkülöníthetősége is: részletesen I. 81. láb.

⁹ EMI Kiadó: a német GEMA és az angol PRS–MCPS által alapított CELAS vállalkozás kezeli az említett mechanikai jogokat, valamint azokat a nyilvános előadási jogokat (az online felhasználásokra vonatkozó szerzői jogok másik eleme), amelyeket a GEMA és a PRS páneurópai területi hatállyal megszerzett. L. www.celas.eu. Universal Kiadó: a jogosítás kizárólagosan a francia SACEM-mel közös „DEAL” modellben történik. Warner Kiadó: PEDL néven összefoglalt nem kizárólagos képviseleti szerződését 2009 júniusáig hat közös jogkezelő írta alá. A globális latin-amerikai világrepertoárt a spanyol SGAE, az olasz SIAE és a francia SACEM által létrehozott „Harmonia” jogosítási modellben képviselik: a három közös jogkezelő egymásnak kizárólagos képviseleti megbízást adna – vagy csak egymásnak adna képviseleti megbízást – e három repertoárnak az egész EU-területen való online felhasználására.

¹⁰ Commission Decision C(2008) 3435 final of July 16 2008 (Case COMP/C2/38.698), „CISAC Case”.

2. A zeneszerzői vagyoni jogok eddigi nemzetközi érvényesülése

2.1 A külföldi zenei jogosultak vagyoni jogai a többi európai országban mindeddig a tagállami anyagi szerzői jog alapján és eljárási – köztük a közös jogkezelésre vonatkozó – szabályai szerint érvényesültek. Nemzetközi egyezményes szabály erre csak keretként, a BUE belföldiekkel azonos elbánást előíró elve¹¹ lebontásaként hat. Az anyagi jogban és a közös jogkezelésben még ma sincs egységes, közvetlenül érvényesülő európai uniós szerzői jog.¹²

A külföldi zenei jogosultak jogait a közös jogkezelők nem kizárólagos képviseleti joggal kölcsönös képviseleti szerződések alapján képviselik a saját – lényegében a tagállam területének megfelelő – működési területükön.¹³ Így képesek az adott területre vonatkozóan, egyetlen szerződéssel a zenei világrepertoár egészére felhasználási jogot adni. Az adott területen egy jogosulti kör azonos jogainak képviseletét tényszerű vagy jogi monopóliumként egyetlen közös jogkezelő látja el. Ilyen engedélyt elvileg külföldi felhasználóknak is adhatnak, de ez az internetes zenezolgáltatás megjelenéséig kivételes volt (például külföldről egy másik ország területére szánt rádiósugárzás esetében). Ezt – minthogy a közös jogkezelő társaságok tagsági köre a gyakorlatban soha nem fogja át az illető ország összes szerzőjét – a képviseleti szerződések mellett a kiterjesztett közös jogkezelés vagy a teljes képviseletet megalapozó törvényi, bírói vélelmek teszik lehetővé.¹⁴

¹¹ Berni Uniósi Egyezmény, 5. cikk.

¹² A nyolc irányelv csak egyes kérdésekben – közöttük a sugárzott műsorok egyidejű változatlan továbbközvetítése jogára a közös jogkezelés kötelező bevezetésének előírásával – ír elő a tagállami jogot meghatározó szabályokat: a 93/83/EGK-irányelv a műholdas műsorsugárzásról stb. a 9. cikkben definíciót ad a közös jogkezelésről, és megszabja kötelező bevezetését. A „közös jogkezelés” a következő forrásokban tárgya még ennek a szabályozásnak: a 2006/1105/EK-irányelv a bérleti jogról, 4. /3/ és /4/ Cikk a méltányos díjigényre való jogot harmonizálva utal a közös jogkezelésre mint joggyakorlási módszerre. A 2001/29/EK Infosoc-irányelv ösztönzi a „kollektív felhasználási szerződéseket”. A következő jogról szóló 2001/84/EK irányelvben láthatóan a közös jogkezelés e jog érvényesítésének a tényszerű, már most is működő eszköze, amelyre vonatkozóan „átláthatóság és hatékonyság” szükséges (28. preambulumbekkezdés). A jogérvényesítésről szóló 2004/48/EK irányelv a közös jogkezelőket olyan személyekként határozza meg, mint amelyek jogosultak védelmező jogi intézkedéseket igényelni [4 c] cikk és 18. preambulumbekkezdés].

¹³ Korábban a képviseleti jog az adott területre kizárólagos volt. A kizárólagosság feladása a szerződésekben – az Artisjus esetében az EU-csatlakozáskor, 2004-ben – a tényhelyzetten nem változtatott (külföldről, a belföldi közös jogkezelővel párhuzamosan egy közös jogkezelő sem jogosított felhasználókat): a közös jogkezelés sajátosságai továbbra sem engedik, hogy ugyanazt a repertoárt két vagy több közös jogkezelő „értékesítse” a felhasználóknak egy adott területen.

¹⁴ Sztj. 91. § (1) bek. „Ha a közös jogkezelést végző – a 86–89. §-ok alapján nyilvántartásba vett – egyesület valamely felhasználónak engedélyt ad a felhasználásra, illetve a felhasználóval szemben díjigényt érvényesít, a felhasználó jogosult az egyesület által végzett jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult – e törvény előírása vagy a jogosultak elhatározása alapján közös jogkezelés alá tartozó – azonos műfajú műveinek vagy szomszédos jogi teljesítményeinek felhasználására is, az ezekre a művekre vagy szomszédos jogi teljesítményekre vonatkozó jogdíjak azonos feltételek alapján történő megfizetése mellett.” 92. § (1) bek.: „A 86–89. §-ok alapján nyilvántartásba vett, közös jogkezelést végző egyesületet a közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogok gyakorlása és bíróság előtti érvényesítése során a szerzői vagy szomszédos jog jogosultjának kell tekinteni. Nem szükséges más jogosult perben állása ahhoz, hogy a közös jogkezelést végző egyesület az igényét bíróság előtt érvényesítse.”

A működési (kezelési) költségek előzőekből fakadó igen széles körre eloszlása – a jogosulti szolidaritás – lehetővé teszi, hogy az országokénti közös jogkezelők gyakorlatilag az összes felhasználót ellenőrizzék, és a legkisebb felhasználás (alacsony jogdíjérték) eseteiben is érvényesítsék a szerzői jogokat. A közös jogkezelés kötelező voltát – ami nemcsak az egyedi igényérvényesítés útját zárja ki, hanem ismét csak azt is jelenti, hogy egy-egy állam területén az összes jogosult jogait, a világrepertoárt csak egyetlen, ott működő közös jogkezelő képviseli – egyes jogokra minden európai állam, másokra egy vagy több állam jogszabálya előírja.¹⁵

A közös jogkezelő számára a könnyű ellenőrizhetőség szerinti válogatást, a csak a gazdaság joggyakorlásra való szorítkozást a legtöbb európai államban előírt szerződéskötési kötelezettség zárja ki. A kölcsönös képviseleti szerződések a jogdíjak mértékének megállapítását és az egyéb általános szerződési feltételek közzétételét a képviseletre felhatalmazott közös jogkezelő országában érvényes szabályok szerint engedik (az alaki viszonyosság egyezményi elvének szerződéses tükré – ugyanez érvényes a jogdíjak felosztásának minden bel- és külföldi műre egységes szabályára is).

2.2. A helyi felhasználók (például vendéglők, rádiók, lemezkiadók, internetes szolgáltatók) tehát a külföldi művek tekintetében is számíthatnak a díjmegállapítás körében a jogosultak szabadságát korlátozó hazai állami ellenőrzésre és jogorvoslati lehetőségekre. A díj mértéke egységes, akár sikeres világlágerről, akár egy új komolyzenei műről van szó. A felhasználók a világrepertoár bármely művét használhatják, akár előzetes, művenkénti kiválogatás és engedélykérés nélkül is. Ez a megoldás gazdaságos is számukra. Például a televíziók esetében, ahol a működés, szolgáltatás lényege a tartalom, a kép és a szöveg nyilvánosságához közvetítése, s ebben a szerzői jogilag védett rész a túlnyomó, a közös jogkezelőknek (tehát nem csak a zenei szerzőknek fizetett) jogdíj az összes költségvetésnek nem több mint 1-2%-a.¹⁶

¹⁵ A kizárólagos jogok körében: egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítés – minden állam; nyilvános előadás, nyilvánosságához közvetítés, rádió- és televíziósugárzás, műholdas sugárzás, vezetékes nyilvánosságához közvetítés, hangfelvételen rögzítés és terjesztés, bérbeadás és haszonkölcsönzés – egy vagy több állam. A díjigények, például a magáncélú másolás miattiak körében: minden állam. L.: Gyertyánfy Péter: The Legal Status of the Organizations of Collective Management and their Market Position in Europe. In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Bp. 2009, p. 124–142. Az Szjt.-ben: 91. § (2) bek. „Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a közös jogkezelést végző egyesület által végzett jogkezelés szempontjából érintett jogosult az egyesülethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozik művei vagy szomszédos jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen. A jogkezelő szervezet köteles a nyilatkozat szerint eljárni, ha azt több mint három hónappal a naptári év vége előtt, a következő év első napjánál nem korábbi hatállyal teszik meg. A jogosult azonban nem tiltakozhat a felhasználás ilyen módon történő engedélyezése ellen, ha a közös jogkezelést e törvény írja elő [19. § (1) bek., 20. § (7) bek., 21. § (7) bek., 23. § (6) bek., 27. § (1) bek., 28. § (3) bek., 70. § (5) bek., 73. § (3) bek., 77. § (3) bek., 78. § (2) bek.]”

¹⁶ L. a közzétett díjzabásokat: www.artisjus.hu; <http://www.eji.hu/>; www.mahasz.hu; www.filmjus.hu; www.hungart.hu

A nagyközönség számára ez az egyablakos rendszer a világrepertoár egészéhez, az underground kísérletektől a fő áramlatú amerikai popzenén át a kortárs komolyzenéig *azonos feltételekkel* való hozzáférést, válogatási lehetőséget jelent.

2.3. A zenei közös jogkezelésnek a kezdetektől fogva fontos, önálló elemei a zeneműkiadók. A kontinentális jogrendszerekben a zeneműkiadók nem önálló jogosultak a művekben, hanem elvállalt kiadói és promóciós tevékenységükért cserébe a szerző lemond javukra a közös jogkezelőtől neki járó jogdíj egy részéről.

Az amerikai jogrendszerben, ahol a hangfelvétel-előállítói jog is „copyright”, és ahol a szerzői jog teljességében átruházható (ez az Egyesült Királyságban is így van), a zeneműkiadó a hangfelvételre a rögzítési és kiadási „mechanikai jogot” jogátruházási szerződéssel megszerzi a szerzőtől. Ugyanez történik Angliában is. A világrepertoár háromnegyedének kiadói jogait kézben tartó négy úgynevezett major zeneműkiadó ebbe az angolszász szerzői jogi világba tartozik. Ezeket a jogátruházásokat – a zeneműkiadó átruházott szerzői jogalanyi helyzetét – azokban a nemzeti szerzői jogi rendszerekben is el kell ismerni, amelyek a szerzői vagyoni jogok átruházását teljesen tiltják, vagy csak szigorúan meghatározott esetekre engedik (például a német, az osztrák és a magyar jog). A szerzőség kérdésében a származási ország statútuma az irányadó – más kérdés, hogy a jogátruházás joghatásaira, a hasznosítás, a joggyakorlás módjára viszont a szerzői jogi védelmet nyújtó ország jogát kell alkalmazni.¹⁷

A kétféle kiadói minőséget a közös jogkezelésben megint csak a belföldiekkel azonos elbánás – a képviselő közös jogkezelő szabályai szerinti beszédés és felosztás – szabálya egyezteteti össze. Eddig ugyanis az angol és az amerikai zeneműkiadók is a közös jogkezelő társaságon keresztül adtak képviseleti jogot többszörözési (ún. mechanikai) jogdíjaik külföldi beszédésére.

A zeneműkiadói tevékenység gyakorlásának évszázados hagyománya, hogy a kották külföldi terjesztésével, annak előmozdításával külföldi képviselőket, „alkiadókat” bíznak meg. A könnyűzenében, ahol a kottakiadás gyakorlatilag megszűnt, az alkiadók fő feladata mára – elvileg – a repertoár játszásának előmozdítása, gyakorlatilag azonban a közös jogkezelő szervezetektől a kiadóknak járó nyilvános előadási és mechanikai jogdíjak minél gyorsabb megszerzése. Ezek az alkiadók ugyanis tagként belépnek a működési helyükön lévő közös jogkezelő szervezetbe, így a külföldi közös jogkezelőknél való kifizetést általában néhány hónappal megelőző helyi kifizetésből részesülnek, majd a jogdíjjal „házon belül” elszámolnak. Az alkiadók fenntartásának adóoptimalizálási okai is lehetnek.

A könnyűzenei műveknek általában több (gyakran akár tucatnyi) szerzőjük és több kiadójuk is lehet. Így a többszáz ezer mű milliós előfordulásának és a jogosultságoknak a nyil-

¹⁷ Boytha György: A szerzői jogok átruházására irányadó jog meghatározásának és alkalmazásának kérdései. In: Liber amicorum studia P. Gyertyánfy dedicata, ELTE ÁJK, 2008, p. 101–138. A szerzői jog területiségéről lásd még alább 29. láb.

vántartása, valamint a jogdíjak elszámolása még a modern számítástechnikával is hatalmas feladat.¹⁸ Ezt még az is nehezíti, hogy az alkiaidói gyakorlat az alkiaadásba kapott repertoár-részekkel (jogokkal) való önálló kereskedéshez is vezetett: a kiadói jogosultak változnak egyazon műben.¹⁹

2.4. A közös jogkezelés európai rendszere eddig megfelelően működött még az országhatárokat természeténél fogva átlépő műholdas műsorsugárzás jogosítása körében is. Ugyanis egyrészt az EU Műholdirányelve²⁰ a szerzői jogi felhasználás helyeként egyetlen tagállamot jelöl ki, másrészt a közös jogkezelők megállapodtak abban, hogy – az irányelv vonatkozó preambulumbekzdését követve – figyelembe veszik a vételi terület jogdíjmértékét, az ottani díjszabásokat is.²¹ A hasonlóan több országra szóló internetfelhasználások nemzetközi jogosítását már nem sikerült megszervezni, mert a közös jogkezelők közötti, erre irányuló megállapodást²² az EU Bizottsága – amiatt, hogy a felhasználót mindig csak az annak székhelye szerinti közös jogkezelő jogosíthatta volna, persze a világrepertoár egészére – versenyjogba ütközőnek minősítette.²³

Az egyedileg nem érvényesíthető jogok külföldről közvetlenül való érvényesítésének, más szóval a külföldről való közös jogkezelésnek a nehézségeit, sőt lehetlenségét az érintettek már száz évvel ezelőtt²⁴ felismerték. A nyilvános előadás tekintetében ezt az európai bírósági gyakorlat is megerősítette.²⁵ A hatékonyság megkívánja a meghatározott területre az ottani szabályok szerint eljáró helyi képviselőt. Az anyagi jog védelmi szintjének fenntartása, erősítése és a díjszabás megállapítása, érvényesítése tárgyában sokkal erősebb a helyi szerzők szervezetének a külföldiek javára is gyakorolt érdekérvényesítő képessége. A külföldi közös jogkezelők ezért eddig elfogadják a 10-20 százalékos kezelési költségeket és a helyi közös jogkezelő kulturális támogatói szerepét.²⁶ A tagállami jog emellett kötelezően előírhatja a szervezet ottani székhelyét és nyilvántartásba vételét is.

¹⁸ A CISAC integrált számítástechnikai hálózatában, a CIS Net-ben összekapcsolt nemzeti adatbázisok segítik a munkát, egyenként akár többmillió állománnyal.

¹⁹ Az alkiaidói szerződések arról is rendelkeznek, hogy a hatályuk előtti, illetve utáni időszakra melyik szerződő fél kapja meg a közös jogkezelésből származó jogdíjakat.

²⁰ A Tanács 93/83/EGK irányelve.

²¹ Az ún. Sydney-megállapodás szerint a felek kiköthetik, hogy a vételi terület közös jogkezelőjének előzetes engedélye is szükséges a műholdas sugárzó szervezet jogosításához, vagy hogy a díj mértékéről és a jogosítás feltételeiről előzetesen egyeztetni kell.

²² Az ún. Santiago- és Barcelona-megállapodás.

²³ Lásd: Press release IP/04/586, a „Rapid” honlapon (<http://europa.eu/rapid>).

²⁴ Például az osztrák jogosultak még a Monarchián belül is 1906–1907-ben, a francia jogosultak 1936-ban. L. „A zeneszerzők szövetségétől az Artisjus egyesületig 1907–2007”, Artisjus, 2007, p. 23–24. és 116. (Géra E.E.)

²⁵ 395/87 sz. *Ministere Pulic és J. Verney v J.–L. Tournier*, ECR (1989) p. 2521., 110, 241 és 242/88. sz. F. Lucazeau és mások v SACEM, ECR (1989) 2811.

²⁶ Kölcsönösen hozzájárulnak ahhoz, hogy a külföldiek jogdíjaiból levonható legyen legfeljebb 10% szociális és kulturális célokra.

Ez a rendszer áthidalta azokat a különbségeket is, amelyek a két fő jogrendszer típus, az anyagi jogok/szabad felhasználási szabályozások, a képviseletiintézmény- és jogviszony-típusok,²⁷ valamint a felosztási szabályzatok között léteznek.

Ez a jogkezelési hálózat a szerzők, zeneműkiadók számára is sikeres volt, hiszen a bevételek húsz éve állandóan növekednek, és 2007-ben azok összege az egész világot tekintve már elérte a 7 milliárd eurót.²⁸

2.5. A kontinentális zenei nemzetközi közös jogkezelés jellemzői a fentiek alapján a következő pontokban foglalhatók össze:

1. *tényszerű vagy jogi monopólium,*
2. *kiterjesztett vagy törvényi, bírói vélelmekkel támogatott képviselet,*
3. *szerződéskötési kötelezettség,*
4. *a világrepertoár használatának engedése a felhasználónak és így a fogyasztónak,*
5. *a díjszabás, a felosztási szabály, a kezelési költség egységes, államilag ellenőrzött,*
6. *a szerzői és a zeneműkiadói jogokat azonos módon kezelik,*
7. *a jogdíjfelosztás (az azonosítás és kifizetés) minden felhasználásra és műre kiterjed,*
8. *a képviselet csak egy területre szól, külföldről senki sem folytat közös jogkezelést.*

A közös jogkezelés nemzetközi részének jelentősége egyre nő, mert az online és műhol-das zenefelhasználás tovább növekszik, esetleg majd teljesen helyettesíti és magába olvasztja az eddigi hagyományos zenefelhasználásokat. Az országon belüli, így a magyarországi közös jogkezelés szempontjából ezért létkérdés tehát, mennyiben, mely területekre maradnak meg ezek a jellemzők a jövőben is.

²⁷ A kontinentális Európa közös jogkezelői állami felhatalmazással/elismeréssel, tényleges vagy jogi monopóliumokként működő, a szerzők által választott nonprofit képviseleti szervezetek, míg az angolszász közös jogkezelők a jogosultaktól nem kizárólagos felhasználási jogot szerző versenyző vállalkozások. Vö.: *Faludi Gábor: A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai.* In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól, Szent István Társulat, Bp. 2009, p. 64–92. és *Gyertyánfy Péter: i. m. (15).*

²⁸ A zeneszerzők és zeneműkiadók nemzetközi szervezetének, a CISAC-nak több mint 220 közös jogkezelő tagtársasága van, mintegy 2,5 millió szerző és zeneműkiadó taggal (L. www.cisac.org). A magyar Artisjus mintegy 5000 tagja és belföldi megbízója, valamint több mint 80 képviselt külföldi közös jogkezelő számára 2008-ban 9,5 Mrd Ft-ot szedett be. (L. www.artisjus.hu). A közös jogkezelő rendszer kedvezményezettjei az előadóművészek és a hangfelvétel-kiadók is, szervezeteiknek, az EJI-nek és a Mahasz-nak együttesen évi 3 milliárd forintot meghaladó jogdíjbevétele van (L. www.EJI.hu, www.mahasz.hu). Mindez azt jelenti, hogy mintegy négyszáz magyar zeneszerzőnek, előadóművésznek, jogutódnak ez az egyik fő vagy egyetlen megélhetési forrása, sok ezernek fontos kiegészítő pénzforrása. A közös jogkezelés anyagi hasznáról szólva beszélhetnénk még a sok száz magyar alkotót, alkotást, rendezvényt támogató jóléti, szociális és kulturális célú közös jogkezelői támogatásokról és a költségvetés számára ezekkel keletkeztetett adóbevételekről is.

3. A képviseleti szerződések területi hatályának európai jogi megítélése

3.1. A kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályának európai megítélésében az a első ellentmondás, ami a szerzői jog egyik lényegi vonása, nevezetesen a területiség²⁹ – a szerzői jogoknak az EU területén is tagállami jellege – és az európai belső piac alapelvei³⁰ között feszül, fokozatosan került felszínre, és csak 2005-től vált drámaivá. A szellemi tulajdonra (szellemi alkotásokra) fennálló kizárólagos jogok gyakorlását illetően általában és külön az egyedi joggyakorlási formára azonban a bírói gyakorlat már 1968-ban,³¹ a szerzői ügyekben 1970-ben³² bevezette a jog fennállása (tisztelőben tartása) és a jog gyakorlása közötti különbségtételt, és kimondta, hogy a jog lényegén³³ kívül eső, annak különleges tárgyától elválasztható joggyakorlás akár a kartelltilalomba is beleütközhet. Egy egyedi joggyakorlási, licencszerződési ügyben 1979-ben azt mondta ki a bíróság, hogy nem ütközik a versenyjogba a filmek sugárzását engedélyező azon gyakorlata, hogy ezt az engedélyt egyes országokra korlátozzák.³⁴

3.2. 2008-ig még nem született olyan *európai versenyjogi bírói döntés*, amely ilyen ütközést megállapított volna a közös jogkezelők képviseleti szerződéseit területi hatályát illetően. Az Európai Bíróság a közös jogkezelés kölcsönös képviseleti szerződéseit 1973-ban első ízben vizsgálva a belga SABAM-ügyben azt állapította meg, hogy a közös jogkezelő szervezet tevékenységének szükségszerű velejárója a Közös Piacon belüli területi megosztás és ezáltal

²⁹ *Boytha György*: Fragen der Entstehung des Internationalen Urheberrechts. In: Woher kommt das Urheberrecht und wohin geht es? Hrg. R. Dittrich, Manzsche Verl., Wien, 1988, p. 81–182; *Boytha György*: Iparjogvédelem, szerzői jog. In: *Berke, Boytha, Dienes, Ohm, Király, Martonyi*: Az Európai Közösség kereskedelmi joga. KJK, 2003, p. 345. *Összefoglalva*: Az egyes országok szerzői jogi törvényei külföldieknek szerzői jogi védelmet csak nemzetközi egyezmények alapján adnak, és ezek a törvények csak az adott ország területén érvényesek. A Berni Unió Egyezmény (BUE) 5. cikk (1) bekezdése az európai uniós államokban a külföldieknek is ugyanolyan elbánást, jogokat biztosít, mint a saját joghatóság alá tartozóknak. A BUE 5. cikk (2) bekezdése értelmében az egyezmény által biztosított jogok élvezete és gyakorlása független attól, hogy a mű a származásának országában védelem alatt állt-e. A Berni Unióhoz „tartozó országok ... hatáskörébe tartozik, hogy a jogok gyakorlásának feltételeit” – például törvényi vagy kényszerengedélyeket – „megszabják, de a feltételek hatálya szigorúan azokra az országokra korlátozódik, amelyek azokat megszabták” [11bis cikk (2) bekezdés].

³⁰ Az európai szerzői jog területi megosztottsága elvileg ütközhet az EKSZ az áruk és szolgáltatások Unión belüli szabad forgalmát, valamint a verseny szabadságát előíró szabályaival. A 49. cikk értelmében „tilos a közösségen belüli szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkozó minden korlátozás a tagállamok olyan állampolgárai tekintetében, akik a Közösségnek nem abban a tagállamban letelepedettek ...” A 85. és 86. cikk tartalmazza a versennyel szembeni elvárásokat és a versenykorlátozási tilalmakat.

³¹ 24/67 sz. Parke, Davis et. Co. v Probel és mások, ECR (1968) p. 55.

³² 78/70 sz. Deutsche Grammophon GmbH v Metro-SB-Grossmärkte GmbH, ECR (1971) p. 487.

³³ A szellemi tulajdon lényegéhez tartozik, hogy a jogosult az e kizárólagos jogokra vonatkozó törvények belső korlátai között megtiltsa a jog tárgyának más általi használatát.

³⁴ Coditel I. 62/79 sz. S.A. Compagnie générale pour la diffusion de télévision CODITEL és mások v S.A. Ciné Vog Films és mások ECR (1980), p. 881. A döntés szerint a nyilvánosságához közvetítési jogokat illetően a szerzői jog tisztelőben tartásának feltétele (lényege) ez a területi korlátozási szabadság.

a szolgáltatás szabadságának korlátozása.³⁵ A francia SACEM közös jogkezelő – nyilvános előadási és mechanikai (többszörözési) jogokkal kapcsolatos – ügyében (1989) a bíróság kimondta, hogy a közös jogkezelők képviseleti szerződésai olyan, szolgáltatás nyújtására irányuló szerződések, amelyek önmagukban nem ütköznek a 81. cikk kartelltilalmaiba.³⁶ Sőt, a kétoldalú képviseleti szerződésekből kiépült szerződéses hálózat sem minősül olyan összehangolt magatartás eredményének, amely magatartás a másik országból érkező engedélykérek megtagadására, területi kizárólagosság megteremtésére irányulna. Csak azért támaszkodik minden közös jogkezelő a másik országban működő közös jogkezelő ellenőrző, behajtó szervezetére, mert egyébként nagyobb és kevésbé hatékony adminisztrációra és következképpen magasabb kezelési költségek alkalmazására lenne szüksége.³⁷

3.3 Az *Európai Parlament* napirendjére a közös jogkezelés önállóan először a 2000-es években, a digitális műformátumok és a széles körű internethasználat összeadó hatásainak évtizedében került. A Parlament ekkor kifejezésre juttatta elégedetlenségét a zenei közös jogkezelés gyakorlatával, elsősorban a nemzetközi kapcsolatokat illetően. 2004-es jelentése³⁸ úgy vélte, hogy az internetes, digitális műfelhasználások anyagi jogi kérdéseit is szabályozó 2001/29/EK irányelv után a jogkezelés körében is szükség lehet EU-szintű jogszabályra. Ennek okaként – egyebek mellett – a közös jogkezelés nemzeti szabályai közötti nagy eltéréseket és az EK kibővítését is említették.

A jelentés szerint az új jogszabály érintheti a jogkezelés területiségét is, de a Parlament egyúttal leszögezi, hogy „a közös jogkezelők közötti képviseleti szerződéseket a bírói gyakorlat jogszerűnek elismerte, feltéve, hogy azok nem ellentétesek a versenyjog szabályaival”. Külön felhívták a figyelmet arra, hogy „a média növekvő vertikális integrációja a fő veszély a művekhez való hozzáférés és azok terjesztése körében”, valamint hogy a jogok egyszerű, gyors és megbízható megszerzése mindenkinek érdeke, és a versenyjog alkalmazását a joggal való visszaélés eseteire kell korlátozni. Az új szabályozás során a közös jogkezelőket majd „trustee”-ként, vagyongazdálkodóként kell kezelni, és ezek kulturális szerepét is figyelembe kell venni, éppúgy, mint a tagállamok között a kulturális sokszínűség megőrzését is.

Az Európai Parlament a 2007-es és 2008-as aktusaiban³⁹ a fentiek szerinti rendezési módhoz és elvekhez azután is hű maradt, hogy a Bizottság – amint mindjárt látjuk – 2005-től

³⁵ 127/73 sz. *Belgische Radio en televisie (BRT) v SABAM*, ECR (1974) p. 51. és 313.

³⁶ 395/87 sz. *Ministere Pulic és J. Verney v J.-L. Tournier*, ECR (1989) p. 2521., 110, 241 és 242/88 sz. F. Lucazeau és mások v SACEM, ECR [1989] p. 2811.

³⁷ L. (36) lábj.

³⁸ Resolution on a Community framework for collecting societies for author's rights 2002/2274 (INI), adopted on 15th January 2004, 5., 8., 11., 13., 14., 15., 18., 17., 28., 29., 36. és 44. pont.

³⁹ Report on the Commission Recommendation of 18 October 2005 on collective crossborder management of copyright and related rights for legitimate online services, A6-0053/2007 of 3rd March 2007 és Resolution following the oral question B6-6423/2008 – adopted on 24th September 2008 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online services.

más irányt vett. A Parlament máig fenntartotta, hogy – széles körű előkészítés után – irányelv szükséges,⁴⁰ és a nonprofit jellegű közös jogkezelő szervezetek kapcsolataiban a versenynek csakis az ellenőrzött formája biztosíthatja a jogosultaknak a megfelelő képviseletet és jogérvényesítést. Az online felhasználások nemzetközi jogosításának rendszerét a kölcsönös képviseleti szerződések meglévő rendszerére kell alapozni, ahol „egyablakos” jogosító rendszerben a teljes világregertoárt kell kínálni, és ahol a jogdíjak csökkenését eredményező versenyt a lehívás országá díjszabásának a kötelező alkalmazása zárhatja ki.

3.4. Az EU Bizottság az első, 1971-es GEMA-ügyben még tényként, minden kifogás nélkül állapította meg, hogy „a közös jogkezelő társaságoknak az a gyakorlatuk, hogy tevékenységüket elhatárolt működési területükre korlátozzák, s hogy egymással kölcsönös képviseleti szerződéseket kössenek, ahhoz vezet, hogy az NSZK-ban honos zenefelhasználók – külföldi zenére is – csak a GEMA-tól kaphatnak felhasználási engedélyt”.⁴¹ A 2004-es, „A szerzői és kapcsolódó jogi jogkezelés a Belső Piacon” című közlemény – amely szintén az Infosoc-irányelv szabályozási tárgyához kapcsolja a közös jogkezelés európai szintű felülvizsgálatának szükségességét, már kritikusan vizsgálja ezt a gyakorlatot.⁴² Ekkor még a Bizottság is a jogszabállyal való beavatkozás mellett érvelt. Javaslati középpontjában inkább a működés átláthatóbbá, hatékonyabbá és ellenőrizhetőbbé tétele állt, és a nemzetközi képviseleti rendszer felülvizsgálatára nem volt javaslata, még kevésbé annak átalakítására.

A Bizottság ugyanakkor már az említett közleményében kifejtette, hogy a SACEM versenyjogi ügyekben elfogadott területi korlátozása csak azokra az esetekre vonatkozhat, amelyekben a felhasználás fizikai ellenőrzése volt szükséges. Hivatkozik továbbá az általa jóváhagyott, a hangfelvétel-előállítók által aláírt, úgynevezett Simulcasting-megállapodásra, amely „bizonyítja, hogy az online környezetben nincsenek területi határok, és ez lehetővé teszi a felhasználóknak, hogy az EGT bármely országában lévő közös jogkezelőtől kérjenek felhasználási engedélyt”. Az engedélyt „attól a közös jogkezelőtől fogják kérni, amelyiknél a legalacsonyabbak a költségek”.⁴³ A megállapodás körében a közös jogkezelőknek az engedély árát egyrészt kezelésköltség-részre, másrészt a védett jog felhasználása díjára kell osztaniuk, és így a verseny közöttük csak az előbbi tekintetében folyik.

⁴⁰ A nagyobb nyugat-európai közös jogkezelők mindeddig ellenezték ezt a megoldást, talán azért is, mert egy nemzetközi szabályozástól félték a saját (közvetlenül képviselt) tagoknak a közvetve képviselt külföldi jogosultakhoz képest mégiscsak nyújtott előnyöket, kedvezményeket.

⁴¹ A Bizottság 1971. június 2-i döntése.

⁴² Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on „The Management of Copyright and Related rights in the Internal Market” COM(2004)261 final, p. 17., 18. és 19.

⁴³ Case COMP/C2/38014 IPFI Simulcasting Decision of 8 October 2002, OJ L107 of 30.04.2003, p. 58. A hagyományos rádió- vagy televíziósugárzással egyidejű internetes sugárzászerű nyilvánosságához közvetítésre vonatkozó megállapodásban az aláírók teljes EGT területi hatályú képviseleti jogokat adtak egymásnak a saját repertoárjukra.

A Bizottság 2005-ös, úgynevezett *Online ajánlása* már új módszereket és célokat jelölt ki a nemzetközi zenei közös jogkezelés megváltoztatására.⁴⁴ Az ajánlás kiadása előtt (bár készült egy nyilvánosságra hozott bizottsági belső tanulmány), sem a Parlament bizottságaival, sem a közös jogkezelőkkel nem konzultált. Ezzel az aktussal a Bizottság a demokratikus jogalkotási folyamat végén kialakuló irányelv helyett a jogi kötőerővel nem,⁴⁵ de nem lebecsülendő közvetett hatással⁴⁶ bírói intézkedések, a „soft law” megalkotásának útjára lépett. Az ajánlás szerint arra tekintettel, hogy az online felhasználási környezet eleve több országra szóló, „ilyen jogosítási rendszert kell létrehozni, hogy ezzel a kereskedelmi felhasználók számára növeljék a jogi biztonságot, fejlesszék a jogszerű online szolgáltatásokat, és e szolgáltatásokból növekedjen a jogosultak bevétele.”⁴⁷ A Bizottság kiindulásként az USA-beli jogosítási helyzetet – ahol csak három közös jogkezelőtől kell felhasználási engedélyt kérni a világrepertoár használatához – veti össze az európaival, ahol ahhoz, hogy az engedély az EU összes országára szóljon, 25 különböző közös jogkezelővel kell szerződést kötni. Ezzel egyenlőséget tesz a nyelvi, kulturális és szerzői jogi szempontból egységes USA és a mindhárom szempontból széttagolt EU közé (nem is beszélve arról, hogy a három amerikai közös jogkezelő is a 25 európai közös jogkezelőtől – és még legalább ugyanennyi mástól – szerezte meg a nyilvánossághoz közvetítési jogot).

Amint erre *Faludi* Gábor élesen rávilágít, a „puha joggal” kikényszerítendő rendszert a Bizottság a közös jogkezelés olyan, az amerikai jog megfelelő fogalmára építi, amely elmentés a kontinentális európai közös jogkezeléssel és az arra vonatkozó kötelező nemzeti normákkal (lásd az ajánlás 1.a és 1.d pontját).⁴⁸ A jogosultak – az ajánlás ilyenként egyformán érti, kezeli az európai zeneszerzőt és az USA-beli gazdasági székhelyű „major” zeneműkiadót – ezekre az új, tág értelemben vett jogkezelőkre bízhatnák az egész Európai Unióra kiterjedő területi hatállyal az online jogok kezelését függetlenül attól, hogy hol van a jogkezelő székhelye és a jogosult lakóhelye, illetve székhelye.⁴⁹ A „major” zeneműkiadók az ajánlás nyomán vonták vissza az amerikai zenei repertoár „online mechanikai jogait” a kontinentális európai közös jogkezelőktől.⁵⁰ Ebből következően ezek a (közös) jogkezelők – a Bizottság elképzelése szerint az egész EGT-ben összesen 3-4 „powerful” szervezet – szol-

⁴⁴ Commission Recommendation of 18 October 2005 on collective crossborder management of copyright and related rights for legitimate online services, 2005/737/EC.

⁴⁵ EKSZ 249. cikk (5) bek. Az ajánlás így nem keletkezett a nemzeti bíróság előtt is érvényesíthető kötelezettségeket és jogokat.

⁴⁶ Az Európai Bíróság figyelembe veszi a közösségi jog értelmezésénél és ez vonatkozik a nemzeti bíróságokra is. Bizonyos morális súlya is van.

⁴⁷ I. m. (44), 8. preambulumbekkezdés.

⁴⁸ *Faludi*: i. m. (27), p. 15. Egyébként az ajánlásban az „online jogok” meghatározása is pontatlan, elnagyolt, és figyelmen kívül hagyja a szerzői jogi jogosítási lehetőségei, gyakorlata szempontjából fontos sajátosságokat. Így például „intangible copies”-ról beszél, és együtt kezeli a másolatkészítést („letöltést”) engedő-eredményező interaktív felhasználásokat a sugárzásszerűekkel.

⁴⁹ I. m. (44), 9. preambulumbekkezdés és 5. c. pont.

⁵⁰ *MyVideo v CELAS*, Landgericht München I, 2009 június 25, 7 O 4139/08, p. 11.

gáltatásuk minőségével és kezelési költségük csökkentésével versenyeznek a jogosultakért. Ez a rendszer elvileg kizárná a felhasználókért díjcsökkentéssel való versenyzést. Az ajánlás 4–15. pontja több kérdésben nemzeti szabályozást javasol a közös jogkezelő és a jogosultak, illetve a felhasználók között fennálló egyéb viszonyokban is.⁵¹

A kulturális szempontokat az ajánlás figyelmen kívül hagyja, jogszabályi hivatkozásai közül kihagyja az EKSZ uniós kulturális feladatokról és hatáskörökről szó 164. cikkét.⁵² Az ajánlás preambulumban és 19 pontjában a „kultúra” szó nem fordul elő.

3.5. Az *EU Bizottság* a zenei közös jogkezelés rendszerének a megváltoztatását más, közvetlenebb eszközökkel is igyekszik kikényszeríteni. Válogatva a közös jogkezelésre jogi monopóliumhelyzetet megállapító 6-8 tagállam között, 2006-ban egyesek ellen *kötelezettségsszegési eljárást* kezdeményezett, majd 2008-ban formálisan is megindított egy ilyen eljárást a magyar kormány ellen.⁵³ Az eljárás kibővíti a céltáblát, mert általában a közös jogkezelésre, és nem csak a zenei szerzői jogkezelésre vonatkozik. A Magyar Köztársaságnak megküldött vélemény szerint az Szjt. 86. § (2) bekezdésének az a szabálya, hogy műtípusonként országosan csak egy egyesület vehető közös jogkezelőként nyilvántartásba, az EKSZ letelepedési és szolgáltatásnyújtási szabadságot garantáló szabályaiba, a 43., illetve a 49. cikkébe ütközik. A vélemény szerint emiatt egy más tagállamban letelepedett közös jogkezelő a tagjai jogait nem tudja Magyarországon közvetlenül kezelni; a magyar jogszabály a jogok gyakorlását a jogosultak, a felhasználók és a fogyasztók szempontjából is aránytalanul korlátozza.⁵⁴ A magyar kormány elutasította és cáfolta a Bizottság véleményét.

3.6. Az Online ajánlás által előkészített talajon a *Bizottság* 2008-ban – támadási frontját az online mellett a műholdas sugárzási és egyidejű továbbközvetítési felhasználásokra is kiszélesítve – egyedi versenyjogi döntéssel is erősen hatott a nemzetközi közös jogkezelői gyakorlatra.

A *CISAC-döntés*⁵⁵ szerint a kölcsönös képviseleti szerződések olyan hálózata, amelyben a közös jogkezelők a repertoárjukra a nem kizárólagos képviseleti jogot a partnereknek azok

⁵¹ A legtöbb kontinentális EU-tagállamban már van ilyen szabályozás. Vö.: KEA European Affaires: The collective management of rights in Europe. The quest for efficiency. July 2006.

⁵² Ennek (4) bekezdése szerint „A Közösség az e szerződés egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kulturái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.”

⁵³ 2006/4238 sz., 2008. november 27. A Hollandia és a Csehország elleni eljárás tudomásunk szerint megszűnt. Jogi monopólium van még Ausztriában, Belgiumban, Szlovákiában és Olaszországban is.

⁵⁴ A vélemény figyelmen kívül hagyja – többek között – a 86. § (3) bekezdését, amelyből nyilvánvaló, hogy ezt jogosultcsoportonként és a műtípusokon belül is jogosultságokként kell érteni. Továbbá nem tesz különbséget egyrészt a letelepedés szabadsága és az általános szabályok szerinti engedélyezés, másrészt a nyilvántartásba vett, speciálisan közös jogkezelőként való igényérvényesítés lehetősége között.

⁵⁵ Commission Decision C(2008)3435 final COMP/C2/38.698 – CISAC Case. Az EKSZ 85. cikk a régi számozással a 81. cikknek felel meg.

nemzeti területére korlátozva adják, az EKSZ 85. cikkébe ütköző, mert nem objektív okokból, hanem versenykorlátozó célból egyeztetett gyakorlat eredményeképpen jött létre. Tehát nem a területi korlátozás maga, hanem a szerződések ilyen módon való létrejötte joggelless.⁵⁶ Másrészt a Bizottság szerint a szerzői jog területiségéből az nem következik, hogy egy bizonyos ország tekintetében csak az illető terület közös jogkezelője adhat felhasználási engedélyeket.⁵⁷

A döntés felrója, hogy a közös jogkezelők szándékosan fenntartották a sok évtizede hatályban lévő rendszert az után is, hogy megjelentek, illetve széles körben elterjedtek a műholdas, egyidejű továbbközvetítési, majd az online szolgáltatások is az EU-ban. Ezeknél ugyanis megszűnt – így a Bizottság – a felhasználás fizikai jelenléttel való ellenőrzése a helyszínen, valamint az engedély nélküli felhasználások helyszíni felkutatásának és az emiatti helyi jogérvényesítésnek az objektív oka. Ezekre a például a SACEM versenyjogi ügyeiben tárgyalt nyilvános előadási környezetben még szükség lehetett.⁵⁸

„Az egyeztetett gyakorlat eredménye, a területi korlátozások hálózata azért jogsértő, mert kizárja a felhasználókért folyó versenyt az egyes közös jogkezelő szervezetek között.”⁵⁹ Ez a verseny azonban csak a felhasználóknak a díj mellett, illetve abba foglalva felszámított kezelési költség tekintetében folyna, ha a felek – mint a Simulcasting-megállapodás aláírói – a szoroson vett jogdíjat elkülönítenék, és annak szintjére garanciákat állapítanának meg.⁶⁰ Ennek a felhasználókért való versenynek azonban akár a saját repertoár, saját működési terület (ország) tekintetében is kellene folynia.⁶¹

A döntés – a Bizottság szerint – nem árt a kulturális sokszínűségnek, nem fogja szétrombolni a kétoldalú képviselői szerződéseket, és nem fog ahhoz vezetni, hogy a három területen a közös jogkezelőknek nem lesz világrepertoár-képviselői joguk.⁶²

A Bizottság kötelezte az eljárás alá vont 24 zenei közös jogkezelő szervezetet, hogy az említett három felhasználási mód tekintetében egymástól függetlenül, kétoldalúan tárgyalják újra az egyes képviselői szerződéseiket.⁶³ Az EU Bizottsága 2009 márciusában is a zenei szerzői jogi közös jogkezelést tekinti az online üzlet kibontakozása egyik fő akadályának.⁶⁴

⁵⁶ 95., 156., 157., 166–170., 201., 215. és 259. pont.

⁵⁷ 160. pont.

⁵⁸ 54., 63., 64., 174., 176–177. pont.

⁵⁹ 74. b. pont.

⁶⁰ 96., 109. és 210–218. pont.

⁶¹ 113. pont.

⁶² 94–95. pont.

⁶³ A döntés egyéb olyan szerződéses kikötéseket és magatartásokat is kifogásolt, amelyeket a szerződések már nem tartalmaznak, illetve amelyeket a közös jogkezelők már jó ideje nem folytatnak.

⁶⁴ Commission Staff Working Document: Report on the cross-border e-commerce in the EU. Brussels, 5.3.2009, SEC(2009) 283 final, p. 3.

A „CISAC-ügyben” benyújtott keresetek⁶⁵ nyomán az *Európai Bíróság* újabb válaszúthoz érkezik a szerzői jog és az EU versenyjogi szabályok összehangolásában. El kell döntenie, hogy a képviseleti szerződésekben a területi korlátozás gyakorlata valóban versenykorlátozó egyeztetett magatartás eredménye-e? Elismeri-e a bíróság, hogy a területi korlátozásnak más, a kontinentális közös jogkezelés lényegéből fakadó objektív okai vannak?⁶⁶

Még fontosabb, elvi kérdés, hogy a közös jogkezelő útján való szerzői jogi engedélyezés és annak során a területi hatály szűkítése a szerzői jog lényegéhez tartozik-e, vagy itt másról van szó, mint az egyedi engedélyezésnél (ahol a precedensjog igenlően válaszolja meg ezt a kérdést). Másként: a közös jogkezelést el kell-e különíteni az általános értelemben vett engedélyezési piactól?^{67, 68} A Bíróság a versenyjog alkalmazásával kiüresíti-e a szerzői jogban eddig megmaradt tagállami jogalkotási kompetenciát, vagy az európai jogalkotókra hagyja a jogágak között esetleg szükséges további jogharmonizációt? Kérdés, hogy a Bíróság ebben a versenyjogi ügyben figyelembe vesz-e más jogági, nevezetesen szerzői jogi elveket és kul-

⁶⁵ A döntés ellen 22 közös jogkezelő szervezet nyújtott be keresetet, a felperesek mellett beavatkozott a perbe Franciaország és Ausztria, valamint az Európai Rádió- és Televízió-sugárzási Unió, az EBU is.

⁶⁶ A Bizottság egyik fő érve ez ellen az a területi korlátozás nélküli képviseleti megállapodás, amit a hangfelvétel-előállítók (a Bizottság nyomására) a *simulcasting* felhasználásról kötöttek. Ez a felhasználás azonban, szemben a szerzői mű interaktív online felhasználásával, nem új üzlet, nincs új, harmadik szereplője, ugyanaz a sugárzó szervezet végzi, amellyel a hangfelvétel-kiadónak amúgy is van szerződése a díjigényeiről. Ez gazdaságilag is jelentéktelen. Egy másik alperesi érv: a közös jogkezelők esetenként eddig is jogosítottak területüktől távoli székhelyű felhasználót a saját működési területük tekintetében. Ez ellen az hozható fel, hogy ennek csak az volt az oka, hogy külföldi – akár jogellenes – felhasználó díjfizetésre kényszerítése a saját területre irányuló felhasználás esetén bár elvileg jogos, de gyakorlatilag szinte kivihetetlen, ezért ha az illető mégis magától jelentkezik, jogosítani kell. Nem bizonyítja, hogy az ilyen külföldre jogosítás tömegesen is működőképes lenne. Az pedig, hogy amint a CISAC-döntés 10. és 160. pont állítja, a helyi internetes (és műholdas sugárzó, kábeltelvízió) felhasználókat külföldről is lehetne ellenőrizni és jogosítani egy részrepertoárra a tagállami kögens közös jogkezelési szabályok (jogi monopólium, akkreditáció, kiterjesztett közös jogkezelés, díjszabás állami ellenőrzésének követelménye stb.) dacára, csak egy következményeiben végig nem gondolt spekuláció.

⁶⁷ *Faludi Gábor* szerint „ha már a közösségi jog a jog létét és gyakorlását kettéválasztja, a jogosult képviseletére vonatkozó szerződés sokkal inkább a jog létehez (a jogosulthoz), semmint annak a gyakorlásához, a jogérvényesítéshez tapad.” I. m. (27), p. 19.

⁶⁸ Az ilyen, ügygondnok jellegű közös jogkezelők érdeke elvileg abban áll, hogy a tagjaikat minél jobban kiszolgálják, a tagok repertoárjára minél több jogdíjat szedjenek be, minél kisebb fajlagos költséggel. A kontinentális közös jogkezelő nem a szerzótől elkülönült, jogkezelést szolgáltató szervezet, hanem ügygondnok (trustee), lényegében azonos a szerzővel. A jogosulti (szerzői és kiadói) döntéshozó testület határozza meg, hogy a beszedett jogdíjakból mennyit érdemes a működésre-beszedésre fordítani a kontinentális közös jogkezelési működési elvek (l. a tanulmány 2.5. pontját) szerinti hatékonyság megtartása mellett. A „kezelésiköltség-csökkentés egyenlő nagyobb hatékonyság” tétel tehát nagyfokú egyszerűsítés. Sajnos ezt az érvelést gyengíti a nyugat-európai, a hangfelvétel-kiadás engedélyezésében központosító közös jogkezelők díj-visszatérítési és költséglevonás-csökkentési versenye és az a beismerésük, hogy a rabattot saját kezelésiköltség-bevételük terhére adják. L. 9. lábj.

turális szempontokat is?⁶⁹ Megjegyzendő, hogy már vannak ebbe az irányba mutató európai bírósági precedensek.⁷⁰

Végül jogi szempontból igen érdekes, de a közös jogkezelés jövőjére is kiható lesz, hogy a bíróság szerint van-e egyáltalán versenyjogi kompetencia a műholdas sugárzás és az egyidejű továbbközvetítés jogosításának ügyeiben.⁷¹

4. A változások gazdasági és jogi okai

4.1. A zenei szerzői jogok nemzetközi érvényesítésében most beálló rohamos fejlődés okai a II. világháború után megindult gazdasági, lélektani és kulturális változásokban gyökereznek. Az USA gazdasága nemcsak a legnagyobb egység a világban, de 1990-től a politikai hatalma is monopóliummá vált. A könnyűzenében és a filmiparban az amerikai kultúra a kívánatos „minőség”. Az USA a szerzői jogi tartalom meghatározó exportőrévé vált. Ennek erősítése a társadalmi tudatban marketingeszközökkel 60 éve állandóan folyik.

A hangfelvétel-kiadók és zeneműkiadók, akik ezt az Európa szempontjából főleg importárut kezelik, egyrészt felhasználók (jogdíjfizetők a szerzőkkel fennálló jogviszonyukban), másrészt ár- és jogdíjbevételeük is van (szomszédos jogi jogosultként, illetve engedélymentesen vagy átruházott szerzői jogok alanyaként). Ennek a zenét hasznosító, azzal üzleti nyereséget elérő hagyományos üzletágnak drasztikusan csökkenniük a bevételei, elsősorban a zeneélvezet internetes és mobil módjának térnyerése, a magánmásolások, az internetes fájlcsere és a kalózfelhasználások miatt. Visszaszorul a hagyományos hangfelvétel-kiadás anélkül, hogy ennek helyére lépne az internetes hasznosítás jövedelme.

⁶⁹ EKSZ 164. cikk (4) bek., l. 52. láb., továbbá a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló, Párizsban 2005. október 20-án elfogadott UNESCO-egyezmény, amelynek az EU is aláírója.

⁷⁰ A Wouters és a Meca-Medina-ügyben kimondták, hogy a vállalkozások nem minden olyan megállapodása vagy a szövetségek nem minden olyan döntése esik feltétlenül az EKSZ 85. cikk (1) bekezdés hatálya alá, amely korlátozza a felek vagy bármelyikük tevékenységi szabadságát. Egy ilyen minősítéshez először is figyelembe kell venni azokat az általános körülményeket, amelyek között a döntést hozták. Case C-309/99 J. C. J Wouters, J.W. Savelbergh and Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten [2002] ECR I-1577; Case C-519/04 P David-Meca-Medina and Igor Majcen v Commission [2006] ECR I-6991.

⁷¹ A műholdas sugárzás az európai szerzői jog szerint nem több tagállam területére szóló, hanem a felhasználás abban a tagállamban történik, ahonnan a rádió- vagy televíziószervezet ellenőrzése alatt és felelősségével a műsorhordozó jeleket „fellovik” (a Tanács 93/83/EGK irányelve). Az egyidejű vezetékes továbbközvetítő szolgáltatás egész Európában országoként, nem országhatárt átlépően történik.

A jövedelemcsökkenésnek az a leküzdhetetlen konkurencia a fő⁷² oka, amit a jogszerű, díjfizetéssel járó tartalomszolgáltatásnak a tömeges, ellenőrizhetetlen és díjfizetéssel nem járó zenefelhasználás (fájlcsere, kalózkodás) jelent. Közismert, hogy csak az olyan „fizetős” digitális zeneszolgáltatás nyereséges, amely egy eszköz (például mobiltelefon, Apple készülék) vagy szolgáltatás (például internet-előfizetés) értékesítéséhez kapcsolódik. Persze más tartalom – például újságcikk – sem adható el „bekerülési árán” az interneten. Az ellenőrizhetetlenség viszont a jogi környezetből, az internetes szolgáltatók nemzetközi jogszabályokban teremtett erős felelősségkorlátozásából adódik.⁷³

Sokszor, könnyedén mondjuk, hogy az ilyen változásokat a szerzői jogi környezetben elkerülhetetlenül, meghatározott módon kikényszerítő erő hagyományosan és ma is a műszaki fejlődés. Ez azonban csak részben igaz. A politikai döntéshozók a műszaki fejlődés által megszült új hasznosítási felületen 1996-ban elméletileg elismerték, de gyakorlatilag megtagadták a szerzői jogi védelmet, mert az új eszköztől olyan politikai és gazdasági (például munkahelyteremtő) előnyöket vártak, hogy elterjedése elől minden, akárcsak látszólagos akadályt is el kívántak hárítani. Ma is ez a többségi vélemény. Lehetett volna ez másképp is.⁷⁴

Az internetes tartalomszolgáltatók jogdíjakat is kitermelő zenei üzletet nem tudnak csinálni, egy másik érintett érdekcsoport pedig nem is akar. Ez a csoport – azok a vállalkozók, akiknek a szolgáltatása, árucikke értékét a fogyasztó számára jelentős mértékben az azzal szolgáltatott zeneélvezet lehetősége jelenti, de akik a zenei tartalom tekintetében semmilyen aktív, kiválasztó és/vagy rögzítő tevékenységet nem végeznek – gazdasági értelemben ugyancsak felhasználó. Ezek a digitális tárolóeszközöket gyártók, internetes hozzáférést és mobil távközlést szolgáltatók, akik a zene használatáért anyagi felelősséget nem vagy csak alig (például a digitális hordozó árába foglalt díj megfizetésével) vállalnak.

⁷² Amint erre az Apple cég az EU Bizottság által 2008 szeptemberében az érdekelteknek tartott kerekasztal-beszélgetésen rámutatott, Európában a nemzeti piacok szűkek, nem éri meg az iTunes szolgáltatásba befektetni. Online Commerce Roundtable. Report on Opportunities and Barriers on Online Retailing. IP /08/1338, 20. pont; http://europa.eu/competition/sectors/media/online_commerce.html

⁷³ A kulcshelyzetben lévő internetes szolgáltatók, „ISP”-k és a fájlcsereelő magánszemélyek felelősségének megállapítására csak kivételesen és korlátozottan kerülhet sor. WCT 8. cikk, WPPT 10. cikk, 2000/31/EK irányelv az elektronikus kereskedelemről, 18. és 40. preambulumbekzdés, 5., 12–14., 15. (1) cikk; az ezzel nehezen összeegyeztethető 2004/48/EK irányelv a jogérvényesítésről, 8. cikk (1) bek. c, d, (2) bek., 9. cikk (1) a bek.; az EU Bíróság gyakorlata: C-275/06 Promusicae, C-557/07 LSG v. Tele2 Telecommunication GmgH, SABAM v. TISCALI (Scarlet), MySpace, Dailymotion, Tranquility Bay, Pirate Bay stb. Magyarországon a fájlcsere szerzői jogi minősítésével eddig a legrésztesebben a Szerzői Jogi Szakértői Testület SZJSZT 07/08/1 sz. véleménye foglalkozott.

⁷⁴ A szoftverre a szerzői jogi védelem bevezetése megmutatta, hogy a műszaki fejlődésre az alkotói jogok és azok érvényesülése erősítésével is lehetett volna válaszolni. Csakhogy a szoftver esetében az előállítók/szerzők és a felhasználók személye a szabályozás idejére, a ’80–’90-es évekre összeolvadt a nagy IT-konzorciumok személyében.

A zene összegyűjtését, rögzítését, másoknak való továbbítását egyre inkább a magánszemélyek folytatják, de az ő anyagi felelőssé tételük a szerzői jog belső korlátai (szabad felhasználások) és a jogrendszer külső korlátai (például adatvédelmi, fogyasztóvédelmi szabályai) miatt szinte lehetetlen. Az internetes „szabadságharcosok” érvelése gyakran antiglobalista, de a következmények a lemezkiadó nagyvállalatok mellett és helyett a szerzőket és előadóművészeket terhelik, és csak a készülékgyártó-, szolgáltatóiparnak kedveznek.⁷⁵

4.2. Ebben a helyzetben a hangfelvétel-kiadók és zeneműkiadók számára nyilvánvalóvá vált, hogy Európában – a mai szerzői jogi felelősségi környezetben – az internetes hozzáférést nyújtóktól, tartalomszolgáltatóktól és fájlcsereelőktől az eddigi módszerekkel nem jutnak nagyobb jogdíjakhoz.⁷⁶

A major zeneműkiadók ezért egyrészt legalább olcsóbbá szeretnék tenni a nekik jogdíjakat beszedő közös jogkezelő szervezetek szolgáltatását azzal, hogy ezeket egymással e tekintetben versenyre kényszerítik. Másrészt ezek a zeneműkiadók, amelyeknek gazdasági (konzern) központjuk az USA-ban van, Európában is az egész jogérvényesítést a saját kezükbe kívánják venni. Az ehhez szükséges jogok képviselését illetően – az eltérő európai nemzeti jogalkotásokat eddig figyelmen kívül hagyva – lényegében csak az USA-beli jogi helyzetből indulnak ki.⁷⁷ Ott az internetes felhasználás jogszerűségéhez elsősorban a

⁷⁵ A számtalan forrás helyett csak egy példa. *Tóth Balázs* interjúja *Jan Lindgrennel*, a svéd Kalózpárt elnökével, 2009. július 6.; http://index.hu/tech/2009/07/06/torvenyesse_akarjuk_tenni_a_fajlcseret/ (A látogatás időpontja: 2009. július 7.)

⁷⁶ A jogszerű internetletöltésekből az IFPI adatai szerint 2004-ben 0,4 milliárd, 2008-ban 3,7 milliárd USD jogdíjbevétele keletkezett. Ezek a letöltések azonban az összes megtörtént letöltéseknek csak 5%-át teszik ki. Az angliai zenealbum-eladásnak csak 7,5%-a történt digitális úton 2008-ban. A zeneipar 2008-ban a fájlcsere miatt 180 millió fontot veszített. L. *Digital Britain. Final Report*, June 2009. Az angol kormány digitális világgal kapcsolatos stratégiája. 113. l. l. b. l., Chapter 4, 13. és 17. paragrafus. A CISAC szerzői jogi világkonferenciáján („World Copyright Summit”, 2009. június, Washington) a zeneműkiadók és a közös jogkezelők beismerték, hogy lehetetlen a kizárólagos jogok érdemleges érvényesítése az interneten: <http://www.ip-watch.org/weblog/>; *Liza Porteus Viana: Copyright Holders Acknowledge Losing Battle ...* Intellectual Property Watch, 2009. június 11.

⁷⁷ A WIPO Copyright Treaty 8. cikke csak egy – ahogy *Ficsor Mihály* elnevezte – „esernyő megoldás” (vagyis az egyezmény aláírói jogosultak az új online „making available” jogot nyilvánossághoz közvetítési jogként vagy ahelyett vagy amellelt bármilyen más jogként átültetni a belső jogrendszerükbe. L. az 1996-os Genfi Konferencia jegyzőkönyvét, 301. paragrafus, az angol szövegváltozat p. 675. Vö.: *Ficsor Mihály: The Law of Copyright and the Internet*. Oxford University Press, 2002, p. 249–251 és 496–500. Az EU Infosoc-irányelvben ezt a szabályt szinte szó szerint vették át, így ez az Unióban is esernyőszabály maradt. Egyes tagállamok ezután nyilvános előadási, mások, mint például Magyarország is az Sztj. 26. § (8) bekezdésével – nyilvánossághoz közvetítési jogként értik az online jogokat. A mechanikai jogok szerepe ebben – éppen fordítva, mint az USA-ban! – másodlagos.

többszörözési jogok tulajdonosának engedélye szükséges,⁷⁸ ezek a jogok pedig, beleértve a szerzők és előadóművészek jogait is, szerződéses jogátruházás eredményeképpen eredeti jogtulajdonosként náluk vannak (l. a fenti 2.3. pontot). Megtörténhet persze, hogy az ettől eltérő európai nemzeti jogi megoldások végül is lehetetlenné teszik az online többszörözési („mechanikai”) jogok közös jogkezelőtől való elkülönített visszavonását és külön kezelését (a major zeneműkiadók és megbízottaik általi külön jogosítást).⁷⁹ A major zeneműkiadók lépéseihez nyilván hozzájárulnak a nyugat-európai közös jogkezelőkkel a hangfelvételek központi jogosítása terén szerzett negatív tapasztalataik is.⁸⁰

A nemzetközi zeneműkiadók a jogosítást úgy képzelik, hogy csak a saját repertoárjukat, a világrepertoár egy kis részét kínálják a felhasználóknak, azok közül is elsőként a legnagyobb, nemzetközi felhasználókat „kimazsolázva”. A művek szerzőivel való elszámolás azután (legalábbis az internetes jogdíj általában 75%-át kitevő többszörözési, ún. mechanikai rész tekintetében) a nyilvános, államilag ellenőrzött közös jogkezelésből a nemzetközi vállalatok és kiadói szerződéssel lekötött szerzőik belügyévé válik. A kísérlet sikere erősen kérdéses, a kis zenei repertoárok üzleti hátránya nyilvánvaló.⁸¹

Boytha György még az internet előtti korszakban bemutatta, hogy „a műszaki, szociális és politikai fejlődés állandó szorításában a szerzői jognak az a belső lényegéhez tartozó vonása, hogy a szerzői jognak ahhoz a valóságos személyhez kell kapcsolódnia, amely alkotta, csak lassan és egyenlőtlenül bontakozott ki („homing tendency”).⁸² Kérdés, most is csak egy

⁷⁸ Egy 2008–2009-es USA elsőfokú bírói ítélet szerint a „nem hallható online audiovizuális letöltéses szolgáltatások” nem olyan nyilvános előadások, amelyeket a nyilvános előadási jogokat kezelő közös jogkezelők jogosíthatnának. Forrás: az USA-beli ASCAP, BMI és SESAC közös jogkezelő.

⁷⁹ Ennek első komoly jele az Unió egyik legfontosabb államában, Németországban mutatkozik. A MyVideo v CELAS-ügyben a Landgericht München I nem jogerősen így döntött 2009. június 25-én (az.: 7 O 4139/08): „Az online területre a többszörözési jogot nem lehet érvényesen a CELAS-ra ruházni. Az online hasznosítási jog nem hasítható szét a 19a § szerinti nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételre és másrészt a 16. § szerinti többszörözési jogokra.” (p. 17. 2. bek.) „Nincsenek önálló online többszörözési jogok.” (19. o. 1. bek.) „Az Sztj. 31. § I értelmében a szerző csak egyes felhasználási módokra vagy az összes felhasználási módra adhat engedélyeket. Erre vonatkozóan felhasználási mód alatt a mű gazdasági-technikai szempontból önálló és elkülöníthető minden egyes értékesítését kell érteni.” (p. 19. 2. bek.) Az elkülönítésnél „a jogbiztonság és a jogi ésszerűség szempontja nem sérthető meg”. (p. 20. 1. bek.) „Abban az esetben, ha egy mű online felkínálása valóban két különböző szerzői jogot sértene, ez a felhasználó többszörös igénybevételének veszélyével járna. Egy műszakilag egységes folyamat keretében a felhasználó számára átláthatatlan helyzet állna elő, amelynek oka egyedül a jogok széthasítása lenne, nem pedig gazdaságilag szétválasztható hasznosítási módok megléte.” (p. 21. 2. bek.)

⁸⁰ L. 7. láb.

⁸¹ *Szinger András*: How the Net has Won and Where it Got us (Gondolatok a zeneipar helyzetéről). In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól, Szent István Társulat, Bp. 2009. p. 329.

⁸² *Boytha György*: Whose Right is Copyright? GRUR Int., 1983. 6/7. sz., p. 379. (az idézetet fordította a cikk szerzője).

ilyen „egyenlőtlen”, visszaforduló szakasz van-e? Az internet elhossa a szerző teljes függetlenségét a közvetítőktől általában és különösen a kiadóktól, vagy éppen hogy véglegesen azok áldozatává válik? Esetleg önként (l. Creative Commons-engedélyek) megválnak – legalábbis az internetes felhasználásra vonatkozó – szerzői jogaitól?

Mindez a kulturális világuralomra szert tett angolszász könnyűzene nemzetközi hangfelvétel- és zeneműkiadóinak, a jogosultak egy csoportjának újabb útkeresése: visszakanyarodás az ügynöki, egyedi jogkezelés felé.⁸³

4.3. A zeneműkiadói célokna az elérésére jó eszköz a legújabb EU „soft law” (Online-ajánlás) és főleg a versenyjog. Ezzel egyidejűleg a zenei jogdíjakat fizető, erősen koncentrált médiumok számára is nyilvánvalóvá vált, hogy jogdíjkiadásuk csökkentésének legegyszerűbb módja a közös jogkezelő szervezet és kapcsolataik versenyjogi alapú meggyengítése. Pusztán gazdasági szempontból logikus, hogy a felhasználói konzorciumok azt szeretnék: a világrepertoárt egész európai felhasználásra (leányvállalataik és franchise-érdekeltségeik részére is) egy helyen, egy összegért szerezhessék meg. A globális gazdasági válság korában ez kiegészíti azt a gyakorlatot, amikor a jövedelmeket „adóoptimalizálási” céllal átcsoportosítják a konzernen belül, és a munkahelyeket áttelepítik vagy kiszervezik.

A kiadók, jogdíjfizetők és internetezők rövid távon közös érdeke tehát, hogy a jogszerű internetes szolgáltatások sikertelensége fő okaként ne a magánfájlcsere és a kalózkodást, hanem a közös jogkezelés európai módját és rendszerét állítsák be.

4.4. Ebben a bűnbakkeresésben – „az internetes zeneszolgáltatás európai kibontakozását nem a fájlcsere és a kalózkodás, hanem a közös jogkezelés rendszere, gyakorlata akadályozza” – a kiadók és a felhasználók európai fő partnere az EU Bizottság. A Bizottságot valószínűleg az a megfontolás vezeti, hogy joggyakorlásra országhatárok nélküli egységes piacot akar. Úgy véli, hogy a nagy amerikai, kínai, indiai vállalkozásokkal a zeneiparban is csak a hasonlóan nagy európai vállalkozások tudnak majd versenyezni. A jogosultak képviselétéért való versenyt is és a felhasználók kegyeiért folyót is úgy képzeli el, hogy annak eredményeként Európában két-három nagy közös jogkezelőbe összpontosulnak a szerzők

⁸³ A zeneműkiadók egy korábbi gazdasági krízisre, a papíron való kottakiadás gazdasági ellehetetlenülésére már találtak mentő megoldást. A nyilvános előadási és a mechanikai (többszörözési) jogokból a kottakiadásért kikötött részesedésüket azzal a fikcióval tartották fenn, hogy ha nem is adnak ki kottát, ehelyett segítik a lekötött mű hanglemezkiadását, illetve hogy a (mások által végzett) hanglemezkiadás is kottakiadásnak minősül. A közös jogkezelő szervezetek sajnos partnerek voltak ebben, a szerző számára hátrányos értelmezésben. Az angolszász közös jogkezelők ugyanis gazdasági társaságok, amelyekben a legjelentősebb tulajdonostársak a kiadók. Pozíciójuk az olasz, a német és a francia közös jogkezelő társaságokban is hagyományosan igen erős. Egy mai párhuzamos kísérlet a hangfelvétel-kiadók gazdasági mentésére az az EU-jogszabálytervezet, amely 95 évre hosszabbítaná a hangfelvételek szomszédos jogi védelmét.

és kiadók (vö. Online ajánlás és CISAC-döntés). Valójában tehát a versenyjog eszközeivel újabb monopóliumokért (néhány oligopóliumért) küzdenek.

4.5. A szerzői jog nemzetközi érvényesítésének rendje a XX század elején a jogdíjak forgalmának viszonylagos kiegyenlítetttsége mellett jött létre. Az egyensúly az utóbbi évtizedekben megbomlott, egyértelműen az USA javára. Látható, hogy – mint általában a szerzői jog eddigi történetében – a kulturális befektető-közvetítőipar, és nem az alkotó, az előadóművész érdekei mozgatják a szerzői jogi szabályozást.⁸⁴

5. „Mi lesz most ?” A kábeltévé, a műholdas sugárzási és online zenehasználat szerzői jogosítása 2009-től Európában

5.1. A CISAC-döntés elleni európai bírósági eljárás évekig tarthat, és a döntés előtti európai jogosítási helyzet annak kimenetelétől függetlenül valószínűleg már nem állítható helyre. A közös jogkezelők ugyanis nem folytathatnak sokoldalú tárgyalásokat az „egyablakos jogosítás” rendszerének kialakítása érdekében anélkül, hogy újabb versenyjogi szankcióknak tennék ki magukat.⁸⁵

A következő 2-3 évben tehát a kétoldalúan újratárgyalt (összességében csak a Bizottság által ismert) képviseleti szerződések szerint alakul a jogosítás. Sőt, amennyiben a Bizottság elégedetlen lenne a döntés végrehajtásával⁸⁶ és ezért bírságot szabna ki, a közös jogkezelők azonnal felmondanák⁸⁷ képviseleti szerződéseiket erre a három felhasználási módra, és ezekre a felhasználókat csak a hazai és a nem európai és nem USA-beli zenei repertoár tekintetében jogosítanák. A magyar Duna TV-nek például a jogszerű zenei sugárzáshoz

⁸⁴ A XIX. században a könyvnyomtatói és könyvkiadói érdekek változása az utánnomási tilalom nemzetközi érvényesíthetőségéhez vezetett: a kereskedelmi szerződésekhez csatolva ilyen kétoldalú államközi megállapodások születtek. L. *Boytha György*: i. m. (29). Az USA csak azután csatlakozott a külföldiek szerzői jogait garantáló nemzetközi egyezményekhez, miután a XX. században az USA kulturális importőrrel exportőrre vált: először az amerikai ipar egyoldalú védelmét bizonyos mértékig még megengedő Egyetemes Egyezményhez (1952), majd a Berni Unió Egyezményhez (1988).

⁸⁵ A Bizottság 2009. május 28-i levele a CISAC elnökéhez: „Contacts taking place within CISAC do not raise an issue as long as they do not result in agreements contrary to Art. 81 EC.” Azt pedig, hogy mi ütközik a 81. cikkbe, a Bizottság dönti el azonnal végrehajtható, bírságokkal is nyomatékosítható határozattal.

⁸⁶ A döntésből fakadó kötelezettségek nem egyértelműek. Elképzelhető, hogy a Bizottság számára a képviseleti szerződések újratárgyalásának csak olyan eredménye fogadható el, amely a képviseleti jog semmiféle területi korlátozását nem tartalmazza, és teljes versenyt nyit a közös jogkezelők között. A döntés elsődleges olvasata szerint nincs ilyen veszély, hiszen az nem magukat a területi korlátozásokat, hanem azok kialakulása vélelmezett módját kifogásolta. Tapasztalataink azonban arra intenek, hogy a Bizottság esetleg más okot keres, például a szerződések területi korlátozását burkolt kizárólagossági kikötésnek minősíti.

⁸⁷ A magyar „kiterjesztett közös jogkezelés” szempontjából ezek a felmondások valószínűleg az érintett jogosult közös jogkezelésből való „kilépési” nyilatkozatának minősülnek [Sztj. 91. § (1) és (2) bekezdése].

ezután az Artisjus mellett további 26 más európai közös jogkezelővel is szerződnie kellene (kérdés, azok díjszabására nézve lenne-e a hatóságnak az Artisjus-díjszabásra fennállóval azonos vétőjoga).

5.2. A magyar zenei közös jogkezelő, az Artisjus szerződése alapján az új képviseleti szerződéses hálózatról a kétoldalú tárgyalások és eredményük titkossága dacára bizonyos következtetések mégis levonhatók. Az *egyidejű továbbközvetítés* („*kábeltévé*”) vonatkozásában egymásnak adott képviseleti jogok területi hatálya valószínűleg majdnem minden viszonylatban változatlan maradt, a saját országára mindenki megszerezte a világrepertoár képviseletének jogát, és csak kivételesen adtak a másik közös jogkezelő országa területén túlnyúló képviseleti jogokat. E továbbközvetítések ugyanis szigorúan nemzeti felhasználások.

A *műholdas műsorsugárzás* tekintetében a képviseleti jogokat a közös jogkezelők változatlanul megadják egymásnak, ha a felhasználás EU-jog szerinti helye (egyszerűsítve: a tartalom tekintetében is felelős és ellenőrzött „fellövés” helye), a szolgáltatás megcímzett közönsége és a sugárzó szervezet központi ügyintézési helye egyaránt a másik, a képviseletet kérő országban van. A korábban szokásosnál szűkebb és/vagy feltételektől függő azonban ez a képviseleti jog (vagy nem is adják meg), ha az említett három elem közül egy vagy több a képviseleti jogot kérő közös jogkezelő országán kívül esik. Kivételes lehet, hogy valamely közös jogkezelő az említett elemek helyétől függetlenül, minden további nélkül az egész EGT-re szóló területi hatályú képviseleti jogot adott valamely más közös jogkezelőnek. A műholdas sugárzó adók jogosítása emiatt a jövőben több kétoldalú egyeztetést igényel az adás szerkesztési-felelősségi, nyelvi és műszaki ismérveit illetően.

5.3. Az új *online képviseleti szerződések* valószínűleg nagyon tarka képet mutatnak, amelyben a nem interaktív (sugárzásszerű, „webcasting”, „simulcasting” típusú) szolgáltatások megítélése lehet homogénebb. Ezekre, úgy tűnik, általában teljes EGT-hatályú képviseleti jogot adtak-kaptak a közös jogkezelők, de itt is csak arra az esetre, ha a szolgáltató székhelye az illető meghatalmazott országa területén van.

Az *intraktív online zenefelhasználásra vonatkozó képviseleti jog* csak kivételesen lehet páneurópai területi hatályú. Sok esetben még az sem elegendő a külföldi repertoár képviseleti joga megszerzéséhez, hogy a célba vett fogyasztóközönség túlnyomó része az illető, a képviseleti jogot kérő jogkezelő országának lakossága, amennyiben a szolgáltató az EGT más országában honos.

Látható, hogy az új, kölcsönös képviseleti szerződések rendszerében a *helyi interaktív online* szolgáltatások „egyablakos” képviselétéhez szükséges világrepertoár nincs meg minden esetben.⁸⁸ Ennek hiányában viszont a több EU-tagállam nemzeti jogában előírt, a közös jogkezelőt terhelő szerződéskötési kötelezettségnek is csak egy szűkebb „kínálattal” lehet megfelelni.

Ennél is rosszabb lett a *több országra szóló online* felhasználások jogosítási helyzete. Az iTunes típusú szolgáltatóknak egyrészt továbbra is több közös jogkezelőtől kell megszerezni a felhasználási engedélyt még az angol-amerikai repertoár online mechanikai jogai tekintetében is. Másrészt a szolgáltatásokkal érintett összes EU- (sőt EGT-) állam helyi jogkezelőtől meg kell szerezni a nyilvános előadási/nyilvánosságához közvetítési jogokat, valamint a világrepertoár nem angol-amerikai „major” kiadókhöz tartozó online mechanikai jogait is. A jogszerű felhasználónak előzetesen tisztázni kellene, milyen műveket kíván használni, és azoknak a jogait ki képviseli. Ez gyakorlatilag lehetetlen.⁸⁹ A jogosító közös jogkezelő szempontjából ugyanez azt jelenti, hogy külföldi felhasználókat kell szerződéskötésre készíteni, ellenőrizni és jogosítani úgy, hogy harmadik országok jogát és egyéb körülményeit kell alkalmazni, illetve figyelembe venni.⁹⁰

A *belföldi online szolgáltatók külföldi közös jogkezelő szervezet* vagy zeneműkiadói ügynök általi jogosítása még a külföldi repertoár tekintetében is felvet néhány fogas kérdést. Az ilyen jogosításhoz a külföldi szervezetnek általában közös jogkezelőkénti nyilvántartásba vételt kellene kérnie a helyi hatóságoktól, mert a több szerző művére vonatkozó szerzői jogok közös képviselétét több tagállam joga – a monopolhelyzet és az azzal való visszaélés veszélye miatt – olyannak tekinti, mint ami csakis szoros állami ellenőrzés alatt végezhető. Az ezzel ellenkező felfogás, az egyszerű „ügynökké” minősítés és a képviselet ilyenként megengedése esetén is van akadály, nehézség. Például a MyVideo nevű német szolgáltató is felvetette a CELAS elleni perében,⁹¹ hogy amennyiben a CELAS nem „közös jogkezelő”, javára nem szólnak az e körben fennálló törvényi és bírói vélelmek: a képviselt művekre vonatkozó jogátruházási-képviseleti láncolatot művenként kellene bizonyítani.

⁸⁸ Esetenként egyáltalán nincs képviseleti jog az illető külföldi repertoárra, de még gyakoribb, hogy a „központosító” nyugat-európai közös jogkezelők, amelyek a több országra szóló online szolgáltatás jogosítására egy-két „major” zeneműkiadó US-amerikai repertoárja online többszörözési jogait egyedül képviselik, a nemzetközi vállalatok helyi, a tagállamban bejegyzett leányvállalata helyi szolgáltatását is több országra szólónak „nemzetközinek” minősítik, és e tekintetben sem adnak képviseleti jogot, még a nyilvános előadási/nyilvánosságához közvetítési jogokra sem!

⁸⁹ A közös zeneműkiadások és változó alkiaadói jogosultak folytán maguk a kiadók sem ismerik pontosan és napra készen saját repertoárjukat. A zeneművek nemzetközi ISWC (ISO-CISAC) nyilvántartása még nem teljes, benne a művek nem minden adata nyilvános.

⁹⁰ Még a rendszerben jogosítóként részt vevő francia SACEM is felhívta a figyelmet ennek nehézségeire. Online Commerce Roundtable *supra* 72. lábuj.

⁹¹ L. 79. lábuj.

A külföldről belföldi felhasználónak vagy akár csak ilyen felhasználásnak a jogosítása elvileg olyan díjszabás szerint kell, hogy történjen, ami a felhasználás helye jogának és gyakorlatának felel meg. Ez a jogosító, a hatósági ellenőrzés és a felhasználó szempontjából is nehézkes.⁹² A tömeges, de művenként ritka felhasználás adatai dokumentálásának új módon kell történnie.⁹³

A négy-öt legnagyobb nyugat-európai közös jogkezelő között idejekorán megindult az online jogok képviselőért és a felhasználókért folyó verseny.⁹⁴ Ezzel a közös jogkezelők saját maguk is tevőlegesen rombolják szét a szolidaritási alapon álló képviselői rendszert.⁹⁵ A verseny a jelenlegi 10-15%-os kezelési költségek csökkentésével és a „szolgáltatás színvonalának” emelésére, az ügynöki jogkezelés elemeinek bevitelére vonatkozó ígéretekkel történik. Az ígéretek beváltása csak a felhasználók közötti válogatással (csak a legnagyobbak, legegyszerűbben elérhető jogosítása) és az említett újmódi jogdíjfelosztással teljesíthető.

Mindez az angol-amerikai közös jogkezelés irányában változtatja a kontinentális közös jogkezelést. A versenynek egyéb, nem átlátható eszközei is vannak.⁹⁶ Úgy tűnik, mintha a nemzetközi zeneműkiadói vállalkozások átültetnék a maguk csak a saját tőzsdei értékre és a rövid távú, legfeljebb egyéves nyereségre irányuló üzletpolitikájukat a közös jogkezelőkre. Az utóbbiak eddig a szerző egész életszakaszában és még azon túl 70 évben gondolkoztak, tervezték a működést.

A kisebb közös jogkezelők – a nagy zeneműkiadók és a Bizottság álságos nyilatkozatai dacára⁹⁷ – nehezen vehetnének részt ebben a versenyben, hiszen a világrepertoár kezelé-

⁹² A helyi közös jogkezelők díjszabásai nem mindig nyilvánosak, illetve csak helyi nyelven elérhető; joghatósági, illetékességi problémák vannak; a felhasználó többféle szabály szerint fizet stb.

⁹³ A százezer számra előforduló online letöltések során csak legfeljebb a művek 20%-a ismétlődik nagyobb számban. A művek 80%-ának – nyilván a kevésbé használt repertoárok és a kevésbé ismert szerzők műveinek – tekintetében a jogdíjfelosztás és így eleve a dokumentálás is gazdaságtalan, mind az azonosítás dokumentációs költségeit, mind az egyes művekre eső jogdíj mértékét illetően. [L. erről a SACEM adatait az Online Commerce Roundtable alkalmával, l. i. m. (72), p. 7–8]. Az ezekre a művekre eső jogdíjak a major zeneműkiadók és ügynökpartnereik gyakorlatában is a gyakran használt major kiadói repertoárra jutnak. Az online mechanikai jogra eső egész pénz a kiadókhöz kerül, a közös jogkezelők és ügynökök ugyanis a mechanikai jogdíjak 100%-át a kiadóknak fizetik ki. A kiadók a szerzőkkel minden külső állami, felosztási szabályzatba foglalt vagy egyéb kontroll nélkül számolnak el. A kiadók részesedése a szerzők jogdíjaiból – szemben a közös jogkezelők online jogdíjának legfeljebb 15%-ával – legalább 33, de általában 50%.

⁹⁴ Paradox, hogy a hangfelvétel-többszörözési és -kiadási központi jogosítással szerzett tapasztalatok után (ott az egyezkedés most is folyik az ún. Cannes Agreement megújítása körül l. 7. láb.) a nagy zeneműkiadók ismét csak a nagy közös jogkezelőket bízzák meg a képviselőikkel.

⁹⁵ Ezzel alátámasztani látszanak azt az alapjában téves állítást, hogy a közös jogkezelő szervezetek a szerzőktől elkülönültek, és nem szerzői érdekeket képviselnek.

⁹⁶ Jelek vannak arra, hogy jelentős, akár 50%-ig terjedő jogdíjkezdményeket és a képviselt kiadóknak pedig milliós átalány „előlegeket” vetnek be. L. CELAS-ítélet költség részének indokolása, 79. láb.

⁹⁷ „The succes of a right manager should not depend on its size, but on its efficiency and the quality of its services it is able to offer. These are the criteria on which rights managers should compete.” Online Commerce Roundtable, i. m. (72), 102. pont.

sének a forgalomtól függetlenül van egy megkerülhetetlen költsége. Emellett a CISAC két-százánál is több tagtársasága közül csak mintegy tizenötnek vannak olyan számítástechnikai eszközei, amelyekkel a felhasználási adatoknak a mű adatbázisokkal való automatikus összehasonlítása lehetséges. A nagy közös jogkezelők nagytömegű bevételeikkel, keresztfinanszírozással és hatalmas pénzügyi tartalékaikkal könnyebben mennek akár az objektíve szükséges kezelési költségbevitel szintje alá is.

A nemzetközi felhasználók szempontjából sem látszik az új jogosítási rend előnye. Növekedett az adminisztrációs terhük és csökkent a jobbiztonságuk, amint ezt csalódottan maguk is kijelentik.⁹⁸ Kérdés, megéri-e ezt a kezelési költségek esetleg néhány százalékos csökkenése.

Összegezve: a helyi online szolgáltatások jogosítása is megnehezedik; ahol a közös jogkezelő repertoárja nem világrepertoár, eseti felhatalmazásokat kell kérnie a jogosításhoz. Több országra szóló teljesen jogszerű online zenei szolgáltatás pedig néhány évig még nem lesz.^{99, 100} Ezt esetleg csak a nyilvános előadási jogokat kezelő Európán kívüli, elsősorban az USA-beli közös jogkezelők kényszeríthetnék ki, a nemzetközi zeneműkiadókat mai üzletpolitikájuktól visszalépésre szorítva. Az amerikai szerzői jogi jogosultak az USA–Európa jogdíjforgalom mennyisége és főleg a számukra kedvező egyenlege folytán eddig kedvező helyzetben voltak.¹⁰¹

5.4. Az Európai Bizottság a CISAC-döntésben tett állításaival¹⁰² szöges ellentétben a döntés eltorzította a kétoldalú képviselési szerződéseket: a közös jogkezelők az eddigieknél is szűkebb körben adtak-kaptak képviselési jogokat, illetve több országra, benne a saját országra

⁹⁸ „iTunes (Apple) emphasizes that, from a commercial point of view, being able to obtain a license in the global repertoire, even if limited to a particular territory, is more important than having available various multi-territory licenses in limited repertoire that together may or may not add up to the entire global repertoire.” Online Commerce Roundtable, i. m. (72), 59. pont.

⁹⁹ Az európai jogalkotó esetleges beavatkozása is évekre telik, nem is beszélve a világot átfogó szerzői jogi nemzetközi szerződések esetleg ehhez szükséges módosításáról (engedélyezési jog helyett törvényi engedély vagy díjigény?).

¹⁰⁰ Addig a legnagyobb nemzetközi szolgáltatók megelégszenek 3-4 major zeneműkiadó repertoárjára szóló jogok összegyűjtésével, a többi művet pedig jogosítás nélkül használják. A kártérítésre marasztalás kockázata ugyanis kicsi: a jogosultnak külföldön kellene perelnie, az egyenkénti bizonyítás nehéz és a kevésbé ritkán játszott-lehívott művekre eső szokásos jogdíjrész csekély.

¹⁰¹ Európa eddig tudomásul vette, hogy a jogdíjforgalom egyirányú, és az európai szerzői jogok védelme gyenge az USA-ban. 2004-ben több mint kétszer annyi zenei és filmjogdíjat szedtek be az európai közös jogkezelők, mint az USA-ban az ottaniak. (Vö.: KEA European Affaires: The collective licensing in Europe. 2007. p. 11). A vendéglátó-ipari nyilvános előadási jogérvényesítést illetően úgy látszik, a vállalt nemzetközi szerzői jogi kötelezettségek is másként kötik az USA-t, mint a nemzetközi jog többi szereplőjét. (Vö.: Decency in Licensing Act és az emiatt az USA-t marasztaló, de végre nem hajtott WTO-választottbírósi döntés.).

¹⁰² L. 62. lábj.

is szólóan nem is adtak.¹⁰³ Az online szolgáltatásra így a közös jogkezelőknek ma nincs világrepertoár-képviseleti joguk. Ezzel a Bizottság a közös jogkezelés lényegi elemét rombolta szét – ezzel nem mérhető, kétes vagy csak remélt versenyjogi előnyökért. A Bizottság által vizionált helyzet, hogy az online szerzői jogok képviselete egyetlen vagy két-három európai közös jogkezelő kezében összpontosuljon, a jelenlegi jogi és érdekhelyzetben nem valósul meg.¹⁰⁴

Nehéz elképzelni, hogy a Bizottság szakemberei mindezt nem látták előre. Úgy tűnik, a mozgatóerők a jórészt amerikai gazdasági központú nemzetközi vállalatok, amelyeknek tevékenysége révén az amerikai szerzői jog és joggyakorlat közvetve¹⁰⁵ felülírja az európaiat.

Harmathy Attila szerint „Az Európai Bíróság gyakorlata a tagállamok jogára döntő befolyást gyakorol. Fontos szempontot jelenthetnek például a polgári jog területén a tagállamok szerződési szabályainak a közösségi joggal való összeegyeztethetőségének megítélésénél.”¹⁰⁶ Úgy látszik, nemcsak a Bíróság, de az EU Bizottság gyakorlata is alkalmas arra, hogy a nemzeti jogalkotás érvénytelenné vagy legalábbis működésképtelenné váljék egy területen, nevezetesen a közös jogkezelés szabályozásában. A mindenre kiterjedő egységes belső piac látomása eloszlathatja a kulturális tartalmú szellemi alkotások „tulajdonjogát”.

¹⁰³ A kis repertoárt kezelő nemzeti közös jogkezelőnél ennek jó oka az is, hogy a külföldi közös jogkezelővel kapcsolatban álló online felhasználótól még kevésbé remélhető, hogy a mellékes repertoárba tartozó, nem világnyelven írt című, európai szinten alig játszott művekről jogdíj felosztásra alkalmas adatokat fog szolgáltatni. A külföldi közös jogkezelő e műveket így ha akarja se tudja azonosítani, a kis közös jogkezelők szerzői nem kapják meg pénzüket.

¹⁰⁴ Meglehet, a „helyi” szerzők attól való tartózkodásához, hogy közvetlenül külföldi közös jogkezelő tagjai legyenek, a nyelvi és kapcsolattartási nehézségek, akadályok mellett az is hozzájárul, hogy a külföldieknek való jogdíjelszámolás a közös jogkezelők között eddig sem volt hibáktól mentes. Jellemző, hogy bár a CISAC a tagjai számára a közös jogkezelés elvi, erkölcsi követelményrendszerét (Professional Rules) már életbe léptette, de a konkrét felosztási-elszámolási szabványok (Binding Resolutions) hatálybalépését elhalasztották – éppen a legnagyobb európai közös jogkezelők kérésére.

¹⁰⁵ A közvetlen felülírásra is van friss, az internetes műhasználatra vonatkozó példa: a tervezett amerikai Google Booksearch Settlement-egyezmény hatálya, amely elvileg csak az USA polgári jogi és polgári eljárásjogi rendszer szerint érvényes, kiterjed az európai szerzők és könyvkiadók jogaira is. Ez a rendezés, ha az amerikai bíróság jóváhagyja, a szerzők az USA-t is kötő nemzetközi egyezmények szerinti kizárólagos engedélyezési jogát díjgénnyé vagy törvényi engedéllyé alakítja, ami alól csak formáságokhoz és határidőkhöz kötött aktív magatartással, nyilatkozattal lehet mentesülni. Vö.: *Sandra Csillag*: Der Google Urheberrechtsvergleich: Wer hat Rechte am digitalen Content? Medien und Recht, 27. évf. 1. sz. 2009, p. 23.

¹⁰⁶ *Harmathy Attila*: Nemzeti jogfejlődés az Európai Unión belül. In: Liber Amicorum. Studia Gy. Boytha dedicata. ELTE ÁJK, 2004. p. 165.

6. „Mi lesz azután?” – A szerzői jogok érvényesülése hosszú távon

6.1. A tanulmány negyedik fejezetében már megindokoltuk azt a véleményt, hogy a jogszerű internetes zenezolgáltatás gazdaságtalanságának¹⁰⁷ és így a zeneijogdíj-fizetés általános elmaradásának is az a fő oka, hogy a fájlcsere és az internetes kalózkodás tömeges,¹⁰⁸ és hogy ez jogi, szociológiai és politikai okokból ellenőrizhetetlen és megakadályozhatatlan.¹⁰⁹ A 2008 előtti zenei kölcsönös képviselési rendszer megváltoztatása ezt nem fogja orvosolni, sőt, a nemzetközi zeneműkiadók és egyes nagy közös jogkezelők lépései tovább csökkentették a jogszerű és gazdaságos zenezolgáltatás lehetőségét.

Természetesen folytatni lehet azt az eddig eredménytelen kísérletet, hogy az internet magánszemély használatát egyrészt bírósági eljárásokkal, másrészt tájékoztatással és neveléssel önkéntes jogkövetésre bírjuk. Ennek esélye országonként eltérő,¹¹⁰ de egészében a nullához közelít. Van néhány kísérlet a régi jogi kereteken belüli egészen új jogosítási modellekre is (például az előfizetéses, úgynevezett „network licensing”)¹¹¹ – eredmény még nem látható. Egy másik „önkéntes” irány az internetszolgáltatók meggyőzése lehetne, hogy a jogosultakkal a tiltási és adatközlési kötelezettségükről folytatott állandó viták helyett vállalják el, hogy az internetező fogyasztó nevében jogdíjat fizetnek, amely kiadást aztán átháríthatnak az előfizetőkre.¹¹² Az előfizetők ebből a rendszerből önkéntesen kiléphetnének (persze a nagyobb ellenőrzés terhének elvállalásával). A szolgáltató esetleg anyagi ellenértéket kap-

¹⁰⁷ „Az ötödik helyen a YouTube található. Az oldal kétségkívül a legnépszerűbb videomegosztó az interneten, és a világ egyik leglátogatottabb oldala is egyben. Mégis, a Google által 2006-ban 1,65 milliárd dollárért megvásárolt vállalkozás csak nyeli a pénzt, és talán sosem hozza vissza a vételárát. A YouTube-ra feltöltött videók jó része annyira színvonalatlan, hogy a marketingesek nem szívesen pakolják melléjük az üzeneteiket. A YouTube hatalmas, de ez nem tette üzletileg sikeressé – áll az indokolásban.” Cikk az Indexen: A Vista az évtized legnagyobb bukása, 2009. máj 19.: http://index.hu/tech/uzlet/2009/05/19/a_vista_az_evtized_legnagyobb_bukasa/

¹⁰⁸ Ennek a jogellenes gyakorlatnak az elterjedtsége közismert, külön bizonyítást nem kíván.

¹⁰⁹ A számtalan példa közül: „A Pirate Bay svéd Bittorrent oldal új szolgáltatása, az Ipredator a svéd fájlcsere-törvény elől rejtje el a saját felhasználóit havi 5 euróért cserébe. A felhasználók adatforgalmát külső szerveren vezeti át, ami semmilyen adatot nem őriz meg, így a fájlcsere-alkalmazás azonosítása ip-cím alapján nem lehetséges; ilyen adminisztratív vagy bírósági döntés sem hajtható végre: http://index.hu/tech/net/2009/06/18/elindult_a_pirate_bay_lathatatlan_nevu_szolgaltatasa/. A látogatás időpontja 2009. június 18.

¹¹⁰ Vö. például az Index felmérését: Miért torrentezik a magyar? http://index.hu/net/2009/04/29/miert_torrentezik_a_magyar/. 2009 Más, 2009 júniusi fájlcserefelmérések szerint Svédországban a fájlcsere-alkalmazás 7,6%-a mondta, hogy egyáltalán NEM lenne hajlandó fizetni a fájlcsere-alkalmazáson való terjesztés után, míg Magyarországon ez az arány 70%.

¹¹¹ Szinger András a dán PLAY rendszerről, amelyben egy távközlési szolgáltató és tartalomszolgáltató közös rendszerében a hálózati előfizetők korlátlanul hozzáférhetnek a központilag tárolt repertoárhoz. i. m. (81), p. 331.

¹¹² „P2P study: Music crackdown is bad for business – Music biz throwing away cash”: http://www.theregister.co.uk/2009/05/13/long_tail_p2p/

hatna a jogosultaktól a közreműködésért. Egy ilyen „globális engedélynek” mindenképpen a világrepertoár képviseleti joga a feltétele.

Érzékelhető, hogy a közvélemény erősen ellenáll ezeknek a kísérleteknek, jó fegyverként használva az internethez való jog „információs alapjogként” és a politikai szabadság eszközeként való értelmezését. Érvelnek még azzal is, hogy a fájlcsere gyakran jogszerű alkalmazás, jogszerű tartalmakat közvetítve (például VOIP/Skype).

6.2. Svédországban jogszabály, Franciaországban és Angliában ennek tervezete és ígérete született arra nézve, hogy a szóban forgó jogérvényesítést a jelenlegi nemzetközi és regionális szerzői jogi (és kereskedelmi, médiajogi) kereteken belül – az EU Jogérvényesítési Irányelvét végrehajtva – új tagállami jogszabályokkal segítsék. A svéd törvény a fájlcsereadatok adataihoz való könnyebb hozzáférést teszi lehetővé, a hasonló angol szabály benyújtását 2010-re halasztották, a francia tervezetet az alkotmánybíróság gáncsolta el.¹¹³ A svéd jogszabályra máris megszületett a műszaki elkerülő válasz,¹¹⁴ ezért kétséges, hogy milyen tartós lehet a fájlcsere állítólagos csökkenése, amiről egyes svéd hírek szólnak.¹¹⁵

Egyelőre úgy tűnik, hogy a kormányzati lépések mögött nincs meg a közvélemény támogatása, Angliában és Franciaországban talán a parlamenti támogatás sem.

Vélhetően a jelenlegi nemzetközi jogi kereteken belül megoldásként képzelte a Bizottság még 2004-ben, hogy a közösségi szabályokkal azt kellene előírni, hogy az internetes felhasználásokra vonatkozó valamennyi szerzői jogi engedély legyen érvényes az EU területére.¹¹⁶ A Bizottság azóta visszautasítja, hogy e kérdésekben jogszabályt készítsen elő, talán mert belátta, hogy az anyagi szerzői jog (kizárólagos engedélyezési jogok!) megváltoztatása nélkül lehetetlen a joggyakorlás szabályait egységesíteni.

6.3. Hosszú távon – ha meg akarják tartani a ma ismert szerzői jogot – az egyetlen kitörési irányúnak a nemzetközi szerzői jogi és európai regionális szerződések digitális és internetes felhasználásokra vonatkozó szabályainak¹¹⁷ módosítása látszik. Ennek során a legenyhébb beavatkozás egy, a Műholdirányelvben foglaltakhoz hasonló szabály¹¹⁸ lenne, amely a fel-

¹¹³ A svéd törvény 2009. április 1-jétől hatályos: http://news.cnet.com/8301-1023_3-10207718-93.html; www.france24.com/en/20090512-lamakers-adopt-internet-anti-piracy-bill-illeg; Digital Britain. Final Report, June 2009. Az angol kormány digitális világgal kapcsolatos stratégiája. 4. fejezet. 18. bek. A francia törvény tervezete szerint a jogosultak „magánvádja” után a hatóság („HADOPI”) fokozatos intézkedéseket tenne az internetszolgáltató útján a magánszemély ellen (figyelmeztetés, hozzáférés felfüggesztése, majd büntetőjogi szankció).

¹¹⁴ L. 109. lábj.

¹¹⁵ <http://www.physorg.com/news168596077.html>

¹¹⁶ I. m. (42), 7. pont

¹¹⁷ L. 73. lábj.

¹¹⁸ Vö. Szt. 26. § (2) bek.

használás helyének egyedül az internethez csatlakoztatott szerverre való „feltöltés” (rögzítés, többszörözés) helyének tagállamát minősítene.¹¹⁹ Ezt a megoldást – egyebek mellett – annak idején maga az EU Bizottság is felvetette.¹²⁰

Egy ennél jelentősebb átalakításként az eddigi internetjogokat egy teljesen új, most már világszerte egységes engedélyezési joggal is fel lehetne váltani.¹²¹ A teljesen újfajta átviteli jog bevezetését 1996-ban azért is ellenezték, mert a korábbi művek tekintetében nyitottá válna, hogy kité az a jog, a kiadóknak, közös jogkezelőknek van-e képviselői joguk. Az új jog persze a „WCT-mellény” teljes újragombolását jelentené, aminek csak akkor lenne értelme, ha kiterjedne a különféle felelősségkorlátozó, mentesítő szabályok felülvizsgálatára is.

A kizárólagos engedélyezési jog helyett törvényi engedély bevezetése ugyancsak szóba jöhet, de a kötelezett személyét elrejtő, mentesítő jelenlegi egyéb szabályok miatt ez önmagában nem ígér érdemi változást az érvényesíthetőségben. Az engedélyezési jog díjigényre való változtatása viszont – bár formailag gyengítés, soványítás – tartalmilag a vagyoni jog életre keltése lenne; már volt is efféle – francia – jogalkotási kísérlet.¹²² Ez tulajdonképpen egy közvetett törvényi engedély, amelynél a törvény az elsődleges kötelezett személyét is megjelölné az internetszolgáltató személyében, a törvényi engedély közvetett alanya viszont a szabadon fájlcsereelő, letöltő magánszemély lenne. A magánszemély, aki az előfizetési díjban fizetne ezekért a lehetőségekért, akár ki is léphetne ebből a rendszerből, ha cserébe fokozott ellenőrzést és jogsértés esetén szankciókat is magára vállal. A törvényi engedély vagy a díjigény tárgyatlanná tenné a Bizottság versenyjogi beavatkozását is; bevezetése természetesen újabb, további kérdéseket is felvetne (ilyen például a jogdíjfelosztás módja).¹²³

6.4. Valószínű, hogy belátható időn belül a 6.1–6.3. pontban leírt megoldások, várakozások egyike sem vezet eredményre, illetve nem következnek be. A változások módját, sőt akár irányát illetően még a jogosultak különféle csoportjai sincsenek egy véleményen, nemhogy az EU-tagállamok, illetve a világ vezető hatalmai. Az EU Bizottság pedig többszöri parlamenti felszólítás dacára sem kezd jogszabály-előkészítésbe. Ha pedig a jelen gyakorlatán és jogi keretein nem lehet változtatni, az internetes felhasználást illetően először a zene tekintetében, majd a többi műtípusra is üressé válik a szerző joga. Amennyiben az internettípusú

¹¹⁹ Ennek előnyeit, hátrányait terjedelmi okokból itt nem elemizzük. Vö.: a műholdas emissziós és kommunikációs elméletek körüli vitákat.

¹²⁰ I. m. (42), 9. pont.

¹²¹ Az USA-amerikai *B. Lincoff* például egy „digitális közvetítési jogot” ajánl, amely a szerzők, kiadók, előadó-művészek, hangfelvétel-előállítók egyetemleges közös joga lenne (bármelyik jogosult, jogosulti csoport jogosíthatna a többiek nevében is). „Common Sense, Accomodation, and Sound Policy for the Digital Music Marketplace”. *J. Int'l Media and Entertainment Law*, 2. évf. 1. sz. p. 1–64; <http://bennetlincoff.com>

¹²² A tervezetet nagy vita után visszavonták (2009 márc.9.) *Droits d'auteur et téléchargement la gliceze global retirée en ...: www.referencement-internet-web.com/20060307-droits-auteur-telechargement.php-*

¹²³ *Szinger András*: I. m. (81), p. 334.

felhasználás nagyrészt és általában¹²⁴ kiszorítaná a művek és kapcsolódó jogi teljesítmények hagyományos értékesítési módjait, a 300 éves szerzői jog egészében megszűnne.

A szerzői jog beszűkülése, majd megszűnése, az alkotói tevékenység önfenntartásának lehetetlenné válása jelentős kulturális tartalomtól, az élet fontos szellemi értékeitől fosztaná meg az európai társadalmakat.¹²⁵ Erről természetesen ezzel ellentétes nézetek is vannak:¹²⁶ az ingyenes és szabad fájlcsere csak jó reklám a szerzőknek, mert az emiatt növekvő más értékesítési forrásokból kárpótolhatják magukat; a szerző interneten¹²⁷ vagy egyébként (például tartson élő előadásokat és szedjen belépődíjakat) a polgári jog eszközeivel maga értékesítse alkotásait; a meglévő művek természetes és korlátlanul igénybe veendő forrásai az újabb alkotásoknak stb.

Összességében tehát úgy látszik, kevesebb valóban új, egyéni, eredeti és színvonalas művészeti szellemi értékkel is beéri majd az internettől teljesen áthatott modern társadalom. Az internet egyrészt jelentősen segítette az egyéni kifejezést, sőt alkotást, de még jobban szűkítette az ebből való megélhetés lehetőségeit.

¹²⁴ Ez néhány területen nem lehetséges: élő előadás, háromdimenziós képzőművészeti alkotások, funkcionális művek, például tervek bizonyos célhoz kötött felhasználásai.

¹²⁵ Részletesebben erről *Gyertyánfy Péter*: *Jog nélkül kultúra sem terem – kultúrpolitika és szerzői jog*. Magyar Jog, 2006. 8. sz. p. 449–454.

¹²⁶ Gyakran olyan szerzőktől, akik bár akadémiai (tudományos), ügyvédi vagy újságírói pályán maguk is szerzői műveket alkotnak, nem ezek szerzői jogdíjából élnek. Egyes kezdő előadóművész-szerzők is ide-sorakoznak, valamint az „átdolgozó művészek” (képzőművészek, lemezlovasok), akik az „appropriation art” hívei.

¹²⁷ Ezzel olyan világhírű, angolul író krimiszerző is kudarcot vallott, mint Steven King.